

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomtató-utca 9. sz. A hova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők. Minden-
nemű nyomdai munkákat felvál-
lalunk és jutányos áron végeztünk.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél lapon.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltnak.
Egyes szám ára 30 fillér.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomtató-utca 9. sz.
A hova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők.

Mindig előre!

Egyik nagy költőnkél olvashatjuk a következő sorokat: „Minden mi él és áldást hintve hat, Idővel meghal, szelleme kiszáll, A test túléli ronda dög gyanánt, Mely gyilkoló miasmákat lehel, Az új világban, mely körülé fejlődik. Ládd, így maradnak ránk a múlt idők Nagyságai.“ (Madách Etr.)

Igaza van a költőnek. Valóban így maradnak reánk a múlt idők nagyságai. Mint az egyéni szervezetek: növények, állatok és emberek; sőt maguk a folytonosan változó átalakuló szervezetlen anyagok: épen úgy a vallási, politikai és társadalmi alakulások, szervezetek is fejlődnek, tökéletesednek, azután hanyatlanak, pusztulnak és undorító, fertőző hullákká rothadnak. De viszonttag a koporsó bölcső. A halál nem egyéb, mint az örök élet örök változásának egy mozzanata. A halál ujjászületés. A mindenség nem ismeri ezt a szót: megállás. Szilárd (fix) pontokról a világ egyetemben hiába regélnek bizonyos tudósok. Velük szemben igaza van az ókori görög bölcselkedőnek, aki azt mondja, hogy „minden folyik.“ Örök mozgás, örök változás. Ez a világ-egyetem törvénye. A természettudomány arra kezd rájönni, hogy az eddigi változhatatlannak hitt vegytani elemek egymásba átmennek, átalakulnak. Egy anyag, egy erő van a mindenségben. De örök mozgásban, örök változásban.

Azok a maradi emberek, akik élő emberek helyett száraz mumiákkal szeretnék benépesíteni a földet; azok az emberek akik örökösén a régi mesgék megbolygatásától félnek és fontoskodva, ha kell: erőszakoskodva védik a múlt idők reánk maradt nagyságait, élettelen, lélektelen, fertőző hulláit; ezek az emberek tán nem is emberek, nem élő emberek, hanem maguk is mumiák, akik maguk körül, mint a költő mondja, megfertőztetik a levegőt. *Annai bizonyos, hogy igazi egyetemes világtörvénnyel szegülnek szembe.* Szalmaszállal megakarják állítani a dübörgő vasparipát. És ezzel megtagadják magukat, embervoltukat. Mert az emberi természetben is, e kis világban is, ott működik a nagy világtörvény: az örök mozgás az örök változás. Az éplelkü ember nem tapad görcsösen a múlthoz, vagy a jelenhez; hanem a jövőbe tekint: változtatni és változni, fejleszteni és fejlődni, tökéletesedni akar. Nem állítom én azt, hogy az ember haladásösztöne rossz irányba nem tévedhet. De azt igenis merem állítani, hogy *a romokat őrző maradásnál még a romboló haladás is jobb az emberiségre nézve.*

És a mi ker. vallásunk az örök haladás vallása. A názáreti Jézus minden idők legnagyobb reformátora és a szó legnemesebb értelmében vett forradalmára. Ő maga hasonlítja a maga tudományát, szellemét a forrongó, pezsgő, kavargó új borhoz. Akik a keresztyénséget megakarják dermedteni, fagyasztani, köviteni dogmákban, erkölcsi szabályokban, szervezetekben, intézményekben, vagy pedig az egyéni élet mozzanataiban, állapotaiban: azok figyelmen kívül hagyják, hogy a Jézus név, a Kanaán földére bevezérő, ezt a földet folytonos harcban elfoglaló Józsuá nevével azonos, nem pedig a fogságból szabadító, de csak a szent föld határáig vezérő és ott megálló, meghaló Mózes nevével. A valódi krisztusi jelszó ez: *mindig előre.*

Jánosi Zoltán.

Az országos ref. papi egyesület akciója.

A mióta a nemzeti küzdelem letört és a mai szerencsétlen helyzet kialakult, egymásután érkeznek hozzánk a Hiób hírek, a melyek a magyarság sorai között a mi egyházunk hiveit is felriasztják és egymásután ismétlődnek a jelenségek, melyek egy mindent veszedelemmel fenyegető nemzeti felfordulás kezdetét mutatják.

Az ultramontanizmus napról-napra előbbre nyomul. A szerzet rendek száma, ereje szaporodik; a jezsuiták a felekezeti béke ellen nyilvánosan izgatnak és prédikálnak. Ezerféle egyesületbe tömörítik és szervezik a tömeget; országos politikai pártot alakítanak, kezökbe ragadják a sajtót, a közvélemény irányítását és nem haboznak szociálista jelszavakhoz is nyulni, ha céljaik úgy kívánják s ma már mint félelmes erejű nagyhatalom állanak meg nemcsak velünk, hanem az állammal is szemben. Ő közülök kerülnek ki a kath. egyházi főméltóságok is. Az állam is mindinkább befolyásuk alá kerül. Ünneplő s ünnepelteti az Ur napját, mely a nem kath. keresztyének kiátkozásának és a nagy csuda mellett a nagy szeretetlenségnek is az ünnepe: teljesen a reakció karjaiba dobja magát s kiszolgáltatja annak az állami intézményeket. Az egyetemre, a törvényszéki termekbe, állami és községi iskolákba beviszik a felekezeti jelvényt, a közoktatásügyi miniszterium felkezeti ellenőrzés alá kerül és legfontosabb ügyeit hivatalon kívül intézik, az állami főgimnáziumokhoz mostanában ref. vallású tanárokat nem neveznek ki. Szemet vetnek az állam vagyonára is és alkalmasnak találják az időt arra, hogy a főpapság kezén levő állami javak tulajdonjogát megszerezzék. Elsőben kérvényeket terveznek, melyeket a nép milliói is aláírnának követelve, hogy az egyházi javakat váltsa meg az állam és ossza ki a földéhes kiszagzdák és a nép között, az árát pedig adja ki az egyháznak. E terv nagyon szociálista izű és a kath. főnemesség is fenyegetve érezi általa magát. Elejtik azért s most a kath. autonomia segítségével akarják olyanformán megvalósítani, hogy a kath. egyház céljait szolgáló javak elvételén a javadalmak kezelése alól a világiaknak szolgáltatnának ki. Szó van a nyomorgó alsó papság helyzetének tartáhatatlanságáról is, sőt terv is készül mely szerint az állam ezeket is felsegítené, de ez a terv csak tervnek és reménykedésnek marad.

Minden társadalmi osztály keresi a maga boldogulását és követeli a maga osztályrészét, könnyítés esik magokon a hiveken is, egyedül a lelkészkező papság fizetésének rendezéséről nem történik intézkedés. A megélhetés pedig

mindig nehezebbé és nehezebbé válik és a panasz is mind hangosabbá. Mozognak a mi lelkészeink is, hajtja őket a szükség, de mozognak a kath. papok is.

Ilyen körülmények között gyűl össze a ref. papság és megalakítja a ref. papok országos egyesületét. Ezen a gyűlésen szó esik a 48. XX. t.-c. végrehajtásáról és a papfizetések rendezéséről és szó esik ennek érdekében a szekularizációról.

Mint a megbolygatott darázsészék sárga fekete taláros hadai, úgy zudulnak fel az ultramontanizmus szóvivői, de ébred és tapsol az ország és hangot ad a közvélemény.

Mert nincs igazuk azoknak, a kik a mi állásfoglalásunk miatt a felekezeti béke megzavarását panaszolják. A ref. papság által megindított mozgalom minden bevett vallásfelekezet lelkészeinek egyformán javára válik és a 48. XX. törvény teljes végrehajtása az elhagyott magyar róm. kath. alsó papságot is tisztességes javadalomhoz juttatja.

Még a főpapság se tehet mozgalmunk ellen jogos szemrehányást. Mert igaz ugyan, hogy a 48. XX. t.-c.-nek tervezett végrehajtása az ő kezelésük alól fogja kivenni az óriási javakat, de erre a változásra már saját magok is elvannak készülve, midőn e javak kezelését a kath. világiakra készek átruházni és azokat az autonomia részére kívánják kiszolgáltatni. Volenti non fit injuria. Méltányos fizetésük ellen nincs azonban semmi szó. A különbség mindössze is csak az, hogy mi a különben is állami eredetű javakat tisztán állami kezelésbe kívánjuk vétetni és a fizetésrendezést rájuk is kívánjuk terjeszteni. Mind a két szempont teljesítését úgy a magyar kath. egyház mint az állam érdeke is egyformán követeli.

A nagy jövedelem nem vált a kath. főpapság és egyház javára. Bizonyítják ezt nemcsak a kath. egyház jobbjai, de magok a tények is. Elég csak a multban történt nagy botránnyokra, az Ivakovics és Bubics-féle szomorú esetekre rámutatni és a többiekre is.

A nagy vagyon tönkreteszi a főpapságot és az egyházat is.

E mellett az is kétségtelen, hogy e javak ma nemzetgazdaságilag is a legrosszabban kezeltetnek; de legnagyobb veszedelem fenyeget bennünket a miatt, hogy e javakat különösen a nemzetiségi egyházak főpapjai teljesen a magyarság és a magyar állam ellen használják s egy destruktív állambontó politika céljaira fordítják. E törekvéseket nem lehet tovább behunyt szemmel nézni. Itt az ideje, hogy a magyar pénzen fizetett főpapok nemzetiségi agitációja megszűnjék és a különböző gör. kath. egyesült és nem egyesült szemináriumok hazaárulókat nevelő garázdalkodásainak vége vessék.

Ezért kell e javakat szorosán az állam kezelésébe venni és a népért is magáért, mely a nagy egyházi javak mellett vagy elsorvad, vagy nemzetiségét veszti vagy idegenbe vándorol.

Ime ezeknek a bajoknak a megorvoslását célozza a ref. lelkészek állásfoglalása s ime mind ezeknek a bajoknak a megorvoslása volna elsősorban az államférfiaknak és azok között a vallás és közoktatásügyi miniszternek a kötelessége.

Nem a kath. főurakat kell itt felsegíteni és nagy egyházi javakhoz juttatni, hanem a népet és a népben azokat, akik a népet még ma összetartják, csüggedező hitét és reménységét élesztik és a magyarság érdekeit szolgálják.

Ez fog történni a 48. XX. t.-c. tervezett végrehajtása által. Erre foglalt állást a ref. papság országos egyesülete nem pusztán a maga, hanem az összes bevett vallásfelekezetek és a magyar állam érdekében.

Sajátságos hogy ez ellen az állásfoglalás ellen épen egy 48-as államférfiu tiltakozott először és egy jezsuitából lett s szocialista jelszóban utazó püspök. Tudomásul vesszük és megnyugvással haladunk tovább a megkezdett uton. De konstatáljuk, hogy feleletül a magyar ref. papság akciójára a sötét hatalmak is megmutatták magukat.

dr. Ferenczy Gyula.

Az új egyházi törvények végrehajtása.

Irta: *Antal Gábor* püspök.

I.

Rendkívüli gondot okoz és tömérdek munkát ad egyházunk kormányzóinak, hatóságainak és az egész lelkészi karnak a legközelebbi zsinat által megalkotott és Őfelsége alkotmányos királyunk által szentesített új egyházi törvényeink végrehajtása, nemcsak azért, mivel minden új intézmény létesítése a megszokott régi viszonyok megbolygatásával s ebből folyó küzdelemmel jár, hanem azért is, mivel minden új törvény emberi mű lévén, legyen bár a legbölcsebb emberek alkotása, elkerülhetetlenül vannak annak olyan hiányai, amelyek csak az alkalmazásnál tűnnek ki. Viszont emberi természetünkben fekszik, hogy az új intézmény és hiányai hamarabb és élesebben szemünkbe tűnnek, mint a csak idő multával mutakozó jó oldalai és hogy szeretnénk birtokába jutni minden intézménynél a kínálkozó előnyöknek, de lehetőleg a velők

járó teher és áldozat nélkül, pedig a tapasztalat azt mutatja és ezzel még kell barátkoznunk, hogy az intézmények ezen két oldala egymástól elválaszthatatlan. Így van ez a mi új egyházi törvényeinknél is.

1. Az egyházalkotmányról szóló I. t.-cikk és a lelkészválasztást szabályozó II. t.-c. végrehajtása, bár sok lényeges újítást tartalmaz mindegyik, nem okoz nagyobb nehézséget. A konvent és az egyházkerület által megadott utasítás nyomán a gyülekezetek, az egyházmegyék és a kerületek megindították a szervezkedési munkát, megejtették a szükséges választásokat, munkába vették az állandó választói névjegyzék összeállítását és el fogják készíteni a folyó év lezárása előtt, habár némi nehézséggel is, a jövő évi költségvetést, úgy, amint a törvény kívánja.

2. Másként áll azonban a dolog a VII. törvénycikk végrehajtásával, amelynek intézkedései, szokszor félreértés és helytelen magyarázat miatt is, általános elégedetlenséget, sőt felháborodást keltettek s az ennek nyomán keletkezett zürzavarban már odáig jutottunk, hogy a törvényt megalkotó zsinatot olyanok is, kik a törvényalkotásban maguk is résztvettek, megvádolták és kárhoztatták ezen törvény miatt. Mintha csak a zsinat talált volna fel egy olyan nyugdíj-intézeti tervezetet, amelynek az a célja volna, hogy az intézeti tagokra minél több terhet rójjon és nekik minél kevesebb előnyt nyújtson? Pedig ha alaposan megnézzük, a lelkészi nyugdíjtörvény alapelvei nem különböznek más nyugdíj-intézetek szabályainak alapelveitől, ugyanazon jövedelmi forrásokat jelölik ki, a nyugdíjazást ugyanazon alapon nyugvó szakértői számítások nyomán határozzák meg, azzal a különbséggel mégis, hogy ez a törvény más törvényeknél sok tekintetben humánusabb, amint ezt alább szándékozom megindokolni. Részemről tehát nem tartom jogosultnak a törvény elleni nagy felháborodást és nem tudom támogatni sem azt a törekvést, hogy az intézet felállítása hagyassék függőben mindaddig, amíg a lelkészi fizetések 2400 koronára kiegészítettnek és a korpótlékok folyósíttatnak, sem azon véleményt, hogy a zsinat ülésre összehivatnán, ezen VII. törvénycikk más elvek alapján újra átdolgoztassék, amint ezt sokan úgy a hirlapokban, mint egyházmegyei gyűléseken indítványozzák: hanem igenis azokkal tartok, akik a törvény épségben hagyása mellett, a konvent által alkotott ügyrend és végrehajtási utasítás módosításával, kiegészítésével és világosabbá tételével akarják a tagok részére a méltányosság, igazság, vagy a szükség által indokolt mindazon könnyítések és kedvezmények megadását, amelyek a törvény világos rendelkezéseitől el nem térnek.

zésével össze egyeztethetők, annak intenciójából elfogadható magyarázat útján levonhatók, és sem az intézet létrejöttét, sem annak fennállását nem veszélyeztetik.

Nem tartom lehetőnek az intézet felállításának elodázását azért, mert ezen intézet mielőbbi létesítése az egész magyarországi ref. egyháznak törvényesen kifejezett közóhajtása volt, amelyet semmi feltételekhez nem kötött és pedig közóhajtása volt jelen alakjában, úgy, hogy a dunántúli ref. egyházkerületnek rokkantsági nyugdíjintézetre vonatkozó, de természetesen a tagokra sokkal kisebb terhet hárító javaslata mindenütt mellőztetett. Erre az összes lelkészek és összes illetékes egyházi hatóságok közóhajtására való tekintettel mondotta ki a zsinat a VII. törvény-cikk 5. §-ában, hogy „az országos református lelkészi nyugdíj- és özvegy-árva gyámintézet a jelen törvény megerősítése és kihirdetése után azonnal szerveztetik.“ Sőt olyan óvatos volt a zsinat, hogy az egyházi törvényeket addig szentesítés alá fel sem terjesztette, bár készen voltak, amíg a nyugdíj-intézet létesítésének legfőbb feltételét a 400.000 korona évi államsegély megnyerését biztosítva nem látta. Amit a zsinat ily közkívánatra, ily nagy megfontolással és körültekintéssel törvénybe iktatott, annak létesítésétől a végrehajtással megbízott konventnek és a többi egyházi hatóságoknak elállani nem lehet.

De nem tartom megengedhetőnek azt sem, hogy az országos zsinat új ülősszakra összehívattván, a már szentesített törvényt újra tárgyalja módosítsa s újra szentesítés alá terjeszse. Megengedhetetlennek tartom ezt egyrészt azért, mert ha egy, a kellő előkészülettel, illetékes önkormányzati testületük által alkotmányos uton meghozott törvényt, anélkül, hogy végrehajtását meg is kísérelnénk, megváltoztatni akarunk, ezzel egyházunk és zsinatunk tekintélyét úgy saját egyházunk hívei, mint más vallású polgártársaink s az állami hatóságok előtt alaposan tönkre tenénk, egész munkálkodásunk komolyságában való hitet egész a nevetségességig aláásnánk; másrészt megengedhetetlennek tartom azért, mivel

ezen esetben új alapelveket kellene a törvényre nézve, a dolog természete szerint, az egyházmegyék s kerületek törvényesen megnyilatkozó véleménye alapján a konventnek megállapítani, azok tekintetbevételével új szakértői számításokat foganatosítani, amelyeknek eredménye viszont alig lehetne más, mint az, hogy ha olyan nyugdíj-intézetet reális alapon akarunk felállítani, amelyik idő előtt össze ne omoljék, a jelenlegi törvényben előirányozott áldozatot úgy a tagoknak, mint az állomásfenntartóknak okvetlen meg kell hozniok. Sok időhúzás-halasztás után tehát ott volnánk ismét, ahol most vagyunk.

De nincs is ezen, ref. egyházunkra minden körülmények között szégyenletes kísérletekre semmi szükségünk, mivel a konvent által alkotott ügyrend és végrehajtási utasítás módosításával, kiegészítésével és világosabbá tételével minden méltányos követelménynek eleget lehet tenni. Csakhogy természetesen ezen méltányos követelményeket sem a humanizmus, sem a lelkészek lelkészek nehéz anyagi viszonyai indokból vagy ürügye alatt nem szabad odáig vinnünk, hogy az intézmény fennállhatása váljék bizonytalan. Lelkiismeretesen és kellő komolysággal kell tehát fontolóra vennünk, még pedig szakértői számítások és az eddig mutatkozó tényleges eredmények alapján, a református lelkészi nyugdíj- és özvegy-árva gyámintézet helyzetét és jövődjét, hogy az egyházi törvények VII. törvénycikke intézkedéseiről igazságos bírálatot mondassuk, és meg kell gondolnunk, hogy bár ezen intézet humanitárius céllal bír, de csak úgy állhat fenn egyedül, ha biztos számítási alapon nyugszik. A főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés tagjai közül bizonynyal sokan ismerik az országos református lelkészi nyugdíj- és özvegy-árva gyámintézet jelenlegi helyzetét, de hogy sokan vannak, akik alaposan azt még sem ismerik, egyes felszólalásokból és egyes egyházmegyék határozataiból látom. Nem tartom tehát feleslegesnek a jelenlegi helyzetet a református konvent jegyzőkönyveiből összeállítva az alábbi kimutatásban megismertetni:

Kimutatás. Az országos ref. lelkész özvegy-árva gyámintézet 1896—1906 évi működéséről.

Év	Özvegyek száma	Árvák száma	Segély összeg		Tőkésített vagyon		Ennek kamatja	
			K	f	K	f	K	f
1896 . . .	—	—	—	—	331200	—	1845	03
1897 . . .	25	33	6669	84	601584	02	7720	—
1898 . . .	49	88	23607	42	846382	34	26080	12
1899 . . .	76	105	40923	12	1019572	09	25758	45
1900 . . .	113	146	63118	96	1172001	97	42712	—
1901 . . .	152	208	88661	45	1344000	—	58940	—
1902 . . .	178	228	109988	56	1558753	88	57032	—
1903 . . .	216	277	127864	47	1684860	30	64000	84
1904 . . .	248	287	156399	43	1789027	90	68700	28
1905 . . .	271	280	165502	13	1900658	34	73430	39
1906 . . .	303	298	180441	02	1204400	—	87438	86

Ezen kimutatásból kitetszik, hogy a lefolyt 10 év alatt az országos özvegy-árva gyámintézetnél az özvegyek, valamint az árvák száma átlag évenként 30—30-al, az évi segély átlag 20000 koronával emelkedett, míg a tőkésített vagyon kamata átlag 8000 koronával szaporodott évenként, azonban csak úgy, hogy az országos egyházi közalap az özvegy-árva gyámintézetnek kényszerüségéből, elvonva azt más egyházi céloktól, időközönként mintegy 600000 korona tőke-segélyt adott. Ez a 20000 koronás évenkénti segély-emelkedés a szakértők szerint állítólag 25, szerintem 20 évig fog még tartani. Ezen állítást nemcsak arra alapítom, hogy az emberi átlagos életkor 30 év, amiből az intézetre nézve alakulása óta 10 év telt el, hanem azon tételes adatra is, hogy a dunántúli református egyházkerületben jelenleg levő 132 lelkész özvegy közül éppen 44 részesül az országos református gyámintézet segélyében, 88 pedig nem részesül mivel férje a gyámintézet megalakulása előtt halt el. Ha tehát, eltekintve a nyugdíj-intézettől, magának a beleolvadt özvegy-árva gyámintézetnek évenként 20000 koronával több, tehát 20 év múlva a mostani felett még 400000 korona évi azután állandóan megmaradó szükséglete leend, könnyű belátni, hogy az állam által nyújtott 400000 korona évi segély nagy részét nem a nyugdíj-intézet, hanem a beleolvadt özvegy-árva gyámintézet veszi igénybe, amint hogy a segélyt főleg ez indokból kértük és ez indokból kapjuk.

Ha már most ezt tekintetbe vesszük, be kell látnunk, hogy aránylag nem felettébb sok az a jövedelem, ami a gyámintézet által nincs lefoglalva és így nyugdíjra lesz fordítható és hogy nagyon vigyáznunk kell a törvényben előírányzott jövedelmek csökkentésével, ha oda jutni nem akarunk, ahová jutottunk, elismerem, hogy méltányossági és humanitárius szempontok érvényesítése folytán, de szakértői számítások ellenére, a lelkész özvegy-árva gyámintézettel, hogy t. i. kötelességének már a maga erejéből nem tudott volna megfelelni. Vegyük tehát fontolóra, micsoda könnyítéseket lehet tenni s micsoda méltányossági szempontokat lehet érvényesíteni az életbeléptetendő nyugdíj-intézetnél a tagok irányában a törvény megváltoztatása nélkül az ügyrend és a végrehajtási utasítás módosításával és pótlásával.

a) Az egyes lelkészekre magukra bizassék, hogy vagyoni és családi viszonyaikat tekintetbe véve, lelkészi szolgálatuk kezdetétől, vagy a gyámintézet felállítása idejétől (1896.) vagy a nyugdíj-intézet szervezésétől (1908.) kívánják-e szolgálati éveiket beszámíttatni, illetőleg a törvényben elő-

írt járandóságokat fizetni. Ezen intézkedés a törvény 7. §-ával összeegyeztethető, magának az intézetnek csak előnyére szolgál, sőt mérlege tetemesen javul. Viszont a tagoknak megadja ezen intézkedés azon lehetőséget, hogy ne kényszerítessenek olyan teher vállalására, amit el nem bírnak.

b) A régebben szolgáló lelkészek a 23 százalékos törzsbefizetést, úgy mint a törvény 26. §. 1. pont negyedik kikezdése szerint az ezután belépő lelkészek, csakis tényleges javadalmaik után tartozzanak fizetni, tehát a kamatok terhére visszamenőleg nem a mostani, hanem a mindenkor általuk élvezett javadalom után számíttassanak. Ezen intézkedés a törzfizetésre nézve nem okoz semmi különbséget, de igenis lényeges különbséget okoz a kamatokban, kivált a mi dunántúli egyházkerületünkben, a hol a régebbi időkben voltak 8—10 éves káplánok is 21 forint évi fizetéssel, tehát ellenkező értelmezéssel ezek ezen évekre is jelenlegi fizetésük 23 százaléka után tartoznának a kamatokat fizetni.

c) A törvény 9. §-ában ki lévén mondva, hogy a nyugdíj megállapításánál 40 évnél hosszabb szolgálat nem számítható be, ennek megfelelőleg az ügyrendbe vétessék fel pótlólag, hogy: „aki a nyugdíj-intézeti járulékokat 40 éven keresztül fizette, az, ha nem megy is nyugdíjba, a további fizetés alól felmentetik.“ Ez a két intézkedés nemcsak következetesen kiegészíti egymást, hanem a legnagyobb méltányosság van abban, hogy mikor valaki a teljes nyugdíjat minden indokolás és ellenvetés nélkül igénybe vehetné és azt nem teszi, legalább a továbbfizetés alól mentessék fel.

d) Mondassék ki az Ügyrendben, hogy a törvény 19. §. második bekezdésének ezen szavai, a melyek a régi gyámintézeti szabályokból vétettek át: „amennyiben a belépési járulék és az (öt) évi tagsági díj be nem fizettetett volna a férj elhalálzásakor, az azokból hiányzó összeg az özvegy évi járadékából két év alatt egyenlő részletben visszatartatik,“ csakis a gyámintézeti 10 százalékos törzs és 2½ százalékos évi befizetésre vonatkozik. A legnagyobb méltánytalanság történhetné ugyanis egyes özvegyekkel, akiknek férje a 10 százalékos törzsbetétet és a 2½ évi díjat már 10 éven keresztül pontosan befizette, ezzel özvegye részére a különben is csekély évjáradékhoz a jogot megszerezte, ha most a nyugdíj-intézet felállítása miatt attól elesnének.

e) Mivel az 1898. évi XIV. t.-c. 11. §. II. 1. pontja nemcsak a gyámintézeti, hanem a nyugdíj-intézeti járulékokra is kimondja, hogy azok a lelkészi jövedelemből levonhatók, irjon tel a konvent a vallás és közoktatásügyi m. kir.

minisztériumhoz, hogy a kongruás lelkészeknek az egyházkerületek útján ez irányban felterjesztendő kérvényeit a törvény értelmében kedvezőleg intézze el. Ez uton a kongruás lelkészeknek a nyugdíj-intézet felállítására folytán rájuk nehezedő több teher visszatérül.

f) Az ügyrend 46. §-a módosítassék oda, hogy az egyházmegyei pénzkezelők a tagoktól a járulékokat legkésőbb november 1-éig tartoznak beszélni, amint volt ez az eddigi gyámintézeti szabályokban is.

g) Kívánatos volna ugyan és bizonyynyal a legnagyobb megnyugvást okozná, a törvény 20. §-a pedig kifejezetten meg is engedné, hogy az özvegyeknek nagyon is szerény 500 korona évjáradéka felemeltessék. Azonban a törvény maga is, de az okos megfontolás is ezen javítást „az intézet fejlődésének eredményéhez“ köti. Bármennyire óhajtott volna is tehát ily irányu intézkedés, azzal legalább is várni kell addig, amíg a nyugdíj-intézet működését megkezdi, vagyis 6 évig, mert csak akkor láthatjuk a fejlődés eredményét.

Körülbelül ennyi az, amit én a kedélyek megnyugtatására, a tagok terheinek könnyítésére s a méltányosság követelményének kielégítésére, az egyházi törvény VII. t.-cikkének megváltoztatása és az intézet érdekének kockára tétele nélkül lehetők tartok.

Ellenben nem tartom lehetők az itt és amott felvetett következő eszmék kivételét:

a) Hogy a jelenlegi kötelezett tagok törzsbetétei és visszamezőleg fizetendő kamatai az egyházi adó csökkentésre adott államsegélyből fizetessenek ki, mivel azt az állam nem ezen célra adta, nem is erre kértük, tehát a kormány bizonyynyal nem is engedné erre fordítani. Ellenkeznek is az minden igazsággal, mivel a jelenleg szolgálatban levő idősebb lelkészek befizetése az intézet által velük szemben vállalt kockázathoz és az ezután belépő lelkészek javára általuk és mások által teljesítendő fizetésekhez viszonyítva aránylag csekély, mert hiszen a régi lelkészeknél egész 1908-ig elesik az intézet 10 százalék törzsbetétnek 1896. előtti évekre eső kamatjától, az 1 százalék évi járuléktól és annak tőkésített kamataitól, a 400.000 korona államsegélyből egy lelkészre eső részlettől és kamataitól, a melyek a mostantól fogva belépő új tagoknak az intézet mérlegében mind javára fognak esni. Ugy hogy nagyon egyszerű számítással meggyőződhetünk arról, hogy a jelenleg 40 szolgálati évvel bíró lelkész visszamenőleg minden évét be kívánja számíttatni, nem fizet be annyit, a mennyi egy évi nyugdíját fedezné, ellenben egy pályáját most kezdő lelkész, ha 40

évig fizeti a járandóságát, ha ehhez hozzászámítjuk a fenntartó testületek befizetéséből és az államsegélyből reá eső részt is, 40 év alatt annyit fog fizetni, amennyi fedezi nyugdíj-járandóságát 8 éven keresztül és csak ha ennél tovább élvezi a nyugdíjat, akkor lenne mérlege az intézetnél passzívva.

b) Nem tartom lehetők, amint némelyek hangoztatják, hogy a lelkészi állomást fenntartó egyházak felmentessenek a 2 százalék járandóság fizetése alól, mert hiszen ezen intézet talán még jobban a gyülekezetek, mint a lelkészek érdekében állittatik fel. És ha a gyülekezetek meg tudják fizetni, mert meg kell fizetniök nemcsak a 24 koronát a tanítói állomás után, hanem a 30 fillért a növendékek után is, ha a középiskolák fenntartói meg tudják fizetni az országos nyugdíj-intézethez a tanárok fizetése után a 3 százalékot és a tanítványok után a 6 koronát, akkor minden igazságnak és méltányosságnak arculcsapása volna, ha bármelyik gyülekezet a lelkészi nyugdíjintézeti 2 százalék járandóságát megfizetni vonakodnék.

Mindezek alapján kérem a Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlést, hogy méltóztassék felírni a konventhez, hogy a lelkészi nyugdíj felállítására tárgyában alkotott törvényt érintetlenül hagyván, az ügyrendbe méltóztassék az általam a—f.-ig terjedő pontokban felsorolt módosításokat, mint amelyek az E. T. VII. cikkét nem érintik, felvenni s az országos ev. ref. lelkészi nyugdíj- és özvegy-árva gyámintézetet a törvény értelmében 1908-ik év január 1-jével felállítani.

* * *

A püspöki jelentés itt közölt és bennünket is érintő érveléseire tisztelettel jegyezzük meg, hogy a hibásnak felismert intézkedések fentartása sem nem méltóság, sem nem bölcsesség és azok megigazítása a kormányzók természetes feladata és kötelessége. A nyugdíjtörvényen maga azt védelmező s általunk is mélyen tisztelt s szeretett püspök is talál megigazítani valót. De nemcsak igazítani, hanem teljesen mássá kell azt alakítani és pedig a dunántuli terv szerint: rokkantsági intézetté. Ha azonban a jelen alakjában tartatik fenn: úgy nincs más mód mint a lelkészek belépési illetményeit más forrásból fedezni. Ha ez nem történik, a legnagyobb veszedelemnek és zavarnak nézünk elébe: a belső villongásnak és elégedetlenségnek.

Szerk.

Kazinczy debreceni barátai.

Az 1907. szept. 22-én tartandó Kazinczy-ünnep alkalmára

írta: *Kardos Albert.*

A köztudatban úgy állanak egymással szemben Kazinczy és Debrecen, mint tűz és víz, mint a haladás és a maradiság, mint két hatalmas ellenfél, akik gyűlölettel telve ostromolják egymást évtizedekre terjedő irodalmi s nyelvi harcokban. — Nagy általánosságban a köztudatnak igaza van, de az irodalomtörténetben jártasok jól tudják, hogy űr csak lassanként vált áthidalhatatlanná, hogy Kazinczy régi ellenszenve csak az u. n. Arkádiai-pör folyamán és még inkább a Mondolat hatása alatt lett gyűlölködő elfogultsággá, sőt azt is tudják, hogy még a leghevesebb viszálykodás idején is tartott fenn baráti érintkezést Kazinczy Debreczennel és hogy mindvégig maradtak városunkban Kazinczynak ha nem is irodalmi hívei, legalább személyes jó emberei.

Kazinczy természetesen akkor volt legszorosabb kapcsolatban Debreczennel, mikor városunkhoz legközelebb lakott, tudniillik Érsemjénben. — A nagy irodalmi reformátor Biharmegyének e kis községében született de életének 72. évéből csak keveset töltött ott. Ez a kevés idő azonban bizonyára magában foglalta legboldogabb napjait, gyermekévei és házasságának első esztendejét. Kazinczy 1804-ben házasodott meg, nőül vévén még fogsága előtti ideálját, gr. Török Zsófiát, aki a nagyelmeű férfiúhoz méltó művelt lélek és gyöngéd szív volt. — Az új asszonyt a mézes hetek után érsemjéni birtokára vitte, ahol Kazinczy már az 1803. és 1804. évekből is töltött több kevesebb időt.

Érsemjénhez ma is Debreczen a legközelebb eső nagy város, száz évvel ezelőtt pedig kizárólag Debrecenre volt utalva, nemcsak mint vásári piacra, hanem mint szellemi központra. Kazinczynek is mikor Érsemjénben lakott, majdnem minden kedden idebenn volt vagy a saját kocsisa vagy a zsidó szatócsa, de a hetivásárt nem számítva is meg-megjelent egy-egy lovas ember vagy egy gyalog cigány hozni és vinni levelet, papirost és más portékát, igen gyakran gyógyszer-t a maga és a felesége számára.

Kazinczyt azonban a levélbeli érintkezés nem igen nem elégitette ki, a szellemi társaság utáni vágy nem hagyta nyugodni, annyival kevésbé, mert Debreczen akkor néhány kiváló férfiúval volt megáldva, akik tudomány, műveltség, irodalom és nyelv iránti érdeklődés tekintetében méltán sorakozhattak Kazinczy mellé ha a költői lángelméjével kiragyogó Csokonait nem említjük is, akinek Kazinczyhoz való viszonya külön tanulmányt érdemel és követel.

Csokonain kívül főképp három emberrel érintkezett sűrűbben, — mondhatni — tartott fenn bizalmas barátságot Kazinczy, t. i. Fazekas Mihály nyugalmazott katonatiszttal, Nagy Gábor ügyvéddel és dr. Szentgyörgyi József orvossal. Ez a barátság az 1804—5. években állott a tetőpontra és én is leginkább ez évek rajzára szoritkozom; hogy ezt a szép lelki viszonyt, mint zavarta meg Csokonai halála és Csokonai síremléke, annak fejtegetését nem tartom ez ünnepi alkalomra valóknak.

A három férfiú közül tulajdonképp író és költő csak Fazekas Mihály volt s mégis kettőjüket füzte legkevésbé szoros baráti kapocs egymáshoz. — Kazinczy nagy elismeréssel nyilatkozik róla, őt is kiveszi a kor-

látolt, magahitt, s maradiságban csökönös debreceniek közül, a Csokonai hátra hagyott munkáinak kiadásában való segédkezésre csak őt és Kis Imrét tartja maga mellé vehetőnek, de azért Debrecenbe jövet nem ő hozzá szállott, debreceni ügyeit nem ő reá bízta nagyszámu leveleiből hozzá intézett legkevesebbet. — Leghamarabb közöttük bomlott fel a barátság. — Még 1804-ben oly nagy tisztelője volt Kazinczynak, hogy leghíresebbé vált munkáját, a Lúdas Matyi-t hozzá küldi becsületet tanulni, még 1805-ben is, mikor Kazinczynek Csokonairól írott nekrológja kezdett rést nyitni barátságukon, igen elmés epigramma-félével üdvözli Kazinczyt, első gyermeke Iphigenia születése alkalmából, mint boldog családapát. — A Fazekast, mint botanikust jellemző, szívből jövő kis költemény így hangzik.

Debrecen 20-dik August 1805.

Hát csakugyan nem igaz: hogy az olyan czifra virágnak.

Melyet ezer közül a Természet, ki jegyezvén.

Teljesnek remekelt, soha sem várhatni gyümölcsét!

Megbizonyítád ezt, diszes Növénye Hazánknak. Mert buja szirmokkal koszoruzva, derült ki virágod.

A Nagy Eszek pompás Tábláján: mégis ihol már Magvát is meghozta. — Ne szünj Markodba nevelni.

Óh, jó Gondviselés! e szép Növény szüleményét.

Kivánom.

Fazekas Mihály. F. H.*

Ez az utolsó igaz baráti érzéstől sugalt levél Fazekas és Kazinczy között.

Némsokára (1806-ban) megjelenik Kazinczynak felhívása a Csokonainak felállítandó síremlék tárgyában egyttal a javasolt sírfelirat, benne a botrányköül szolgáló mondat: Arkádiában éltem én is. Fazekas és Kazinczy akkor örökre elszakadnak egymástól, az egymást tisztelő barátok a guny mérges nyilával lövöldöznek és kicsinyelő nyilatkozatokat bocsátanak világgá egymás ellen a hirhedt „Arkádiai-pör“ folyama alatt és után.

* * *

Sokkal melegebb és bizalmasabb viszony füzte Kazinczyt ügyvéd barátjához Nagy Gáborhoz. Nem is csoda, mert ez a nagy tudományu és ritka becsületességű prókátor az egész Kazinczy-családnak jogi tanácsadója volt; Kazinczy még fogsága előtt ismerte, kiszabadulása után pedig legkényesebb családi és magánügyeiben, valamint gyakori anyagi zavarában is rendesen hozzá fordult teljes bizalommal és e bizalmában talán sohasem csalódott. Több ízben kér tőle vagy általa pénzt kölcsön, így házassága előtt 500 forintot; őt használja közvetítőnek anyjával és testvéreivel felmerült viszályaiban és pereiben. A mi könyve vagy kézírata hiányzik Kazinczynak, azzal Nagy Gábor látja el; ő veszi meg Kazinczy könyveinek egy részét, ő igyekszik Kazinczy egész könyvtárának vevőt szerezni, midőn Kazinczyt, ha Debrecenbe jön, majd mindig hozzá száll, nála ad találkát Csokonainak, akivel, valamint debreceni más jó embereivel sok szép órát eltöltenek egymás művei felolvasásában és a legkülönbözőbb irodalmi kérdések vitatásában. — Ugyancsak nála van Ka-

* F. H. főhagynagy.

minisztériumhoz, hogy a kongruás lelkészeknek az egyházkerületek útján ez irányban felterjesztendő kérvényeit a törvény értelmében kedvezőleg intézze el. Ez uton a kongruás lelkészeknek a nyugdíj-intézet felállítása folytán rájuk nehezedő több teher visszatérül.

f) Az ügyrend 46. §-a módosítassék oda, hogy az egyházmegyei pénzkezelők a tagoktól a járulékokat legkésőbb november 1-éig tartoznak beszélni, amint volt ez az eddigi gyámintézeti szabályokban is.

g) Kívánatos volna ugyan és bizonynyal a legnagyobb megnyugvást okozná, a törvény 20. §-a pedig kifejezetten meg is engedné, hogy az özvegyeknek nagyon is szerény 500 korona évjáradéka felemeltessék. Azonban a törvény maga is, de az okos megfontolás is ezen javítást „az intézet fejlődésének eredményéhez” köti. Bármennyire óhajtott volna is tehát ily irányu intézkedés, azzal legalább is várni kell addig, amíg a nyugdíj-intézet működését megkezdi, vagyis 6 évig, mert csak akkor láthatjuk a fejlődés eredményét.

Körülbelől ennyi az, amit én a kedélyek megnyugtatóására, a tagok terheinek könnyítésére s a méltányosság követelményének kielégítésére, az egyházi törvény VII. t.-cikkének megváltoztatása és az intézet érdekének kockára tétele nélkül lehetők tartok.

Ellenben nem tartom lehetők az itt és amott felvetett következő eszmék kivételét:

a) Hogy a jelenlegi kötelezett tagok törzsbetétei és visszamezőleg fizetendő kamatai az egyházi adó csökkentésre adott államsegélyből fizettessenek ki, mivel azt az állam nem ezen célra adta, nem is erre kértük, tehát a kormány bizonynyal nem is engedné erre fordítani. Ellenkeznek is az minden igazsággal, mivel a jelenleg szolgálatban levő idősebb lelkészek befizetése az intézet által velük szemben vállalt kockázathoz és az ezután belépő lelkészek javára általuk és mások által teljesítendő fizetésekhez viszonyítva aránylag csekély, mert hiszen a régi lelkészeknél egész 1908-ig elesik az intézet 10 százalékos törzsbetétnél 1896. előtti évekre eső kamatjától, az 1 százalékos évi járuléktól és annak tőkésített kamataitól, a 400.000 korona államsegélyből egy lelkészre eső részlétől és kamataitól, a melyek a mostantól fogva belépő új tagoknak az intézet mérlegében mind javára fognak esni. Ugy hogy nagyon egyszerű számításal meggyőződhetünk arról, hogy a jelenleg 40 szolgálati évvel bíró lelkész visszamenőleg minden évét be kívánja számíttatni, nem fizet be annyit, a mennyi egy évi nyugdíját fedezné, ellenben egy pályáját most kezdő lelkész, ha 40

évig fizeti a járandóságát, ha ehhez hozzászámítjuk a fenntartó testületek befizetéséből és az államsegélyből reá eső részt is, 40 év alatt annyit fog fizetni, amennyi fedezi nyugdíj-járandóságát 8 éven keresztül és csak ha ennél tovább élvezi a nyugdíjat, akkor lenne mérlege az intézetnél passzívva.

b) Nem tartom lehetők, amint némelyek hangoztatják, hogy a lelkészi állomást fenntartó egyházak felmentessenek a 2 százalékos járandóság fizetése alól, mert hiszen ezen intézet talán még jobban a gyülekezetek, mint a lelkészek érdekében állítatik fel. És ha a gyülekezetek meg tudják fizetni, mert meg kell fizetniök nemcsak a 24 koronát a tanítói állomás után, hanem a 30 fillért a növendékek után is, ha a középiskolák fenntartói meg tudják fizetni az országos nyugdíj-intézethez a tanárok fizetése után a 3 százalékos és a tanítványok után a 6 koronát, akkor minden igazságnak és méltányosságnak arculcsapása volna, ha bármelyik gyülekezet a lelkészi nyugdíjintézeti 2 százalékos járandóságot megfizetni vonakodnék.

Mindezek alapján kérem a Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlést, hogy méltóztassék felírni a konventhez, hogy a lelkészi nyugdíj felállítása tárgyában alkotott törvényt érintetlenül hagyván, az ügyrendbe méltóztassék az általam a—f-ig terjedő pontokban felsorolt módosításokat, mint amelyek az E. T. VII. cikkét nem érintik, felvenni s az országos ev. ref. lelkészi nyugdíj- és özvegy-árva gyámintézetet a törvény értelmében 1908-ik év január 1-jével felállítani.

* * *

A püspöki jelentés itt közölt és bennünket is érintő érveléseire tisztelettel jegyezzük meg, hogy a hibásnak felismert intézkedések fentartása sem nem méltóság, sem nem bölcsesség és azok megigazítása a kormányzók természetes feladata és kötelessége. A nyugdíjtörvényen maga azt védelmező s általunk is mélyen tisztelt s szeretett püspök is talál megigazítani valót. De nemcsak igazítani, hanem teljesen mássá kell azt alakítani és pedig a dunántuli terv szerint: rokkantsági intézetté. Ha azonban a jelen alakjában tartatik fenn: úgy nincs más mód mint a lelkészek belépési illetményeit más forrásból fedezni. Ha ez nem történik, a legnagyobb veszedelemnek és zavarnak nézünk elébe: a belső villongásnak és elégedetlenségnek.

Szerk.

Kazinczy debreceni barátai.

Az 1907. szept. 22-én tartandó Kazinczy-ünnep alkalmára

írta: *Kardos Albert.*

A köztudatban úgy állanak egymással szemben Kazinczy és Debrecen, mint tűz és víz, mint a haladás és a maradiság, mint két hatalmas ellenfél, akik gyűlölettel telve ostromolják egymást évtizedekre terjedő irodalmi s nyelvi harcokban. — Nagy általánosságban a köztudatnak igaza van, de az irodalomtörténetben jártasok jól tudják, hogy őr csak lassanként vált áthidalhatatlanná, hogy Kazinczy régi ellenszenve csak az u. n. Arkádiai-pör folyamán és még inkább a Mondolat hatása alatt lett gyűlölködő elfogultsággá, sőt azt is tudják, hogy még a leghevesebb viszálykodás idején is tartott fenn baráti érintkezést Kazinczy Debreczennel és hogy mindvégig maradtak városunkban Kazinczynak ha nem is irodalmi hívei, legalább személyes jó emberei.

Kazinczy természetesen akkor volt legszorosabb kapcsolatban Debreczennel, mikor városunkhoz legközelebb lakott, tudniillik Érsemjénben. — A nagy irodalmi reformátor Biharmegyének e kis községében született de életének 72. évéből csak keveset töltött ott. Ez a kevés idő azonban bizonyára magában foglalta legboldogabb napjait, gyermekévei és házasságának első esztendejét. Kazinczy 1804-ben házasodott meg, nőül vévén még fogsága előtti ideálját, gr. Török Zsófiát, aki a nagyelmeű férfiuhoz méltó művelt lélek és gyöngéd szív volt. — Az új asszonyt a mézes hetek után érsemjéni birtokára vitte, ahol Kazinczy már az 1803. és 1804. évekből is töltött több kevesebb időt.

Érsemjénhez ma is Debreczen a legközelebb eső nagy város, száz évvel ezelőtt pedig kizárólag Debrecenre volt utalva, nemcsak mint vásári piacra, hanem mint szellemi központra. Kazinczynak is mikor Érsemjénben lakott, majdnem minden kedden idebenn volt vagy a saját kocsisa vagy a zsidó szatócsa, de a hetivásárt nem számítva is meg-megjelent egy-egy lovas ember vagy egy gyalog cigány hozni és vinni levelet, papirost és más portékát, igen gyakran gyógyszerert a maga és a felesége számára.

Kazinczyt azonban a levélbeli érintkezés nem igen nem elégitette ki, a szellemi társaság utáni vágy nem hagyta nyugodni, annyival kevésbé, mert Debreczen akkor néhány kiváló férfiuval volt megáldva, akik tudomány, műveltség, irodalom és nyelv iránti érdeklődés tekintetében méltán sorakozhattak Kazinczy mellé ha a költői lángelméjével kiragyogó Csokonait nem említjük is, akinek Kazinczyhoz való viszonya külön tanulmányt érdemel és követel.

Csokonain kívül főképp három emberrel érintkezett sűrűbben, — mondhatni — tartott fenn bizalmas barátságot Kazinczy, t. i. Fazekas Mihály nyugalmazott katonatiszttal, Nagy Gábor ügyvéddel és dr. Szentgyörgyi József orvossal. Ez a barátság az 1804—5. években állott a tetőpontra és én is leginkább ez évek rajzára szoritkozom; hogy ezt a szép lelki viszonyt, mint zavarta meg Csokonai halála és Csokonai síremléke, annak fejtegetését nem tartom ez ünnepi alkalomra valóknak.

A három férfiu közül tulajdonképp író és költő csak Fazekas Mihály volt s mégis kettőjüket füzte legkevésbé szoros baráti kapocs egymáshoz. — Kazinczy nagy elismeréssel nyilatkozik róla, őt is kiveszi a kor-

látolt, magahitt, s maradiságban csökönös debreceniek közzül, a Csokonai hátra hagyott munkáinak kiadásában való segédkezésre csak őt és Kis Imrét tartja maga mellé vehetőnek, de azért Debrecenbe jövet nem ő hozzá szállott, debreceni ügyeit nem ő reá bízta nagyszámu leveleiből hozzá intézett legkevesebbet. — Leghamarabb közöttük bomlott fel a barátság. — Még 1804-ben oly nagy tisztelője volt Kazinczynak, hogy leghiresebbé vált munkáját, a Ludas Matyi-t hozzá küldi becsületet tanulni, még 1805-ben is, mikor Kazinczynak Csokonairól írott nekrológja kezdett rést nyitni barátságukon, igen elmés epigramma-félével üdvözli Kazinczyt, első gyermeke Iphigenia születése alkalmából, mint boldog családapát. — A Fazekast, mint botanikust jellemző, szivből jövő kis költemény így hangzik.

Debrecen 20-dik August 1805.

Hát csakugyan nem igaz: hogy az olyan czifra virágnak.

Melyet ezer közül a Természet, ki jegyezven.

Teljesnek remekelt, soha sem várhatni gyümölcsét!

Megbizonyítád ezt, diszes Növénye Hazánknak. Mert buja szirmokkal koszoruzva, derült ki virágod.

A Nagy Eszek pompás Tábláján: mégis ihol már Magvát is meghozta. — Ne szünj Markodba nevelni.

Oh, jó Gondviselés! e szép Növény szüleményét.

Kivánom.

Fazekas Mihály. F. H.*

Ez az utolsó igaz baráti érzéstől sugalt levél Fazekas és Kazinczy között.

Nemsokára (1806-ban) megjelenik Kazinczynak felhívása a Csokonainak felállítandó síremlék tárgyában egyuttal a javasolt sírfelirat, benne a botrányköül szolgáló mondat: Arkádiában éltem én is. Fazekas és Kazinczy akkor örökre elszakadnak egymástól, az egymást tisztelő barátok a guny mérges nyilaival lövöldöznek és kicsinylő nyilatkozatokat bocsátanak világgá egymás ellen a hirhedt „Arkádiai-pör“ folyama alatt és után.

* * *

Sokkal melegebb és bizalmasabb viszony füzte Kazinczyt ügyvéd barátjához Nagy Gáborhoz. Nem is csoda, mert ez a nagytudományu és ritka becsületes-gü prókátor az egész Kazinczy-családnak jogi tanácsadója volt; Kazinczy még fogsága előtt ismerte, kiszabadulása után pedig legkényesebb családi és magán-ügyeiben, valamint gyakori anyagi zavarában is rendesen hozzá fordult teljes bizalommal és e bizalmában talán sohasem csalódott. Több ízben kér tőle vagy általa pénzt kölcsön, így házassága előtt 500 forintot; őt használja közvetítőnek anyjával és testvéreivel felmerült viszályaiban és pereiben. A mi könyve vagy kézírata hiányzik Kazinczynak, azzal Nagy Gábor látja el; ő veszi meg Kazinczy könyveinek egy részét, ő igyekszik Kazinczy egész könyvtárának vevőt szerezni, midőn Kazinczyt, ha Debrecenbe jön, majd mindig hozzá száll, nála ad találkát Csokonainak, akivel, valamint debreceni más jó embereivel sok szép órát eltöltenek egymás művei felolvasásában és a legkülönbözőbb irodalmi kérdések vitatásában. — Ugyancsak nála van Ka-

* F. H. főhagynagy.

zincy postája is; a pesti könyvárusok, a kassai könyvnyomtatók Nagy Gábor házána adják le és veszik át a Kazincynak szóló könyveket és a Kazincytól való kéziratokat.

Mindezekért a nagy szolgálatokért és apró sziveségekért Kazincy szeretettel ragaszkodott az ő barátjához, de tisztelni másért tisztelte Nagy Gábort. — Nagy Gábor korántsem volt száraz prókátor, egyoldalú jogtudós; széleskörű olvasottságot szerzett a hazai és idegen irodalomban, lelkesedett a költészetért, mely érdeklődéssel viselte a nyelv forrongó fejlődése iránt és szívesen kutatta a régi nyelv jelenségeit. — Ezenkívül jóvedelme nagy részen könyveket vásárolt, kéziratokat és más ritkaságokat gyűjtött; ő volt az akkori Debrecennek Széll Farkasa, akihez annál inkább is hasonlíthatjuk, mert őt is a kerületi tábla, a melynek ügyésze volt, tette és tartotta debreceninek. — Csak azt sajnálhatjuk, hogy késő öregségére itt hagyta Debrecen, hogy szinte fölbecsülhetetlen könyvtárával és kézirat gyűjteményével nem a debreceni kollégiumot gazdagította. Ha városunkban hunyja be szemeit, akkor talán kevesebb kallódott volna el az ő kincséből, amelynek jelentékeny részét — hála a gondviselésnek — a Nemzeti Múzeum őrizte meg, így Kazincynak is több mint százra menő hozzáintézett eredeti levelét.

* * *

Legközelebb állott Kazincy szívéhez a decreceniek közül Szentgyörgyi József orvos-doktor. — Ha nagy Gábor anyagi és jogi ügyekben volt Kazincy meghitt tanácsadója, Szentgyörgyre mindennemű testi és lelki bajaiban tamaskodhatott teljes bizalommal. — Valóban Szentgyörgyi nemcsak addig kezeli Kazincyt és felelősegét, míg Debrecen közelében laknak, hanem később is ő szolgál orvosi véleménnyel Kazincynak és háza népének. Kazincy mint orvos iránt nagy becsüléssel és hálával viseltetett iránta, többször felemlíti, hogy a gondviselés mintegy arra rendelte Szentgyörgyit, hogy egyszer őt (1803-ban), másszor feleségét (1805-ben) mentse meg a halálos betegségtől. — De lelki világát is csak úgy föltartta Szentgyörgyi előtt; örömet, bánatát hiven és a lehető legbizalmasabban közli vele. Mikor házasodni készül, mikor az új asszonyt Érsemjénbe hozza, mikor első gyermeke születik, az örömhírral Szentgyörgyit keresi től majdnem legelőször; viszont ha édes anyjától és kivált testvéreitől méltatlanságot szenved, ha gyász éri, akkor Szentgyörgyi előtt önti ki panaszát és sirja el könnyeit, a ki a maga stoikus nyugalomával sokszor lecsillapítja Kazincy háborgó lelkét és igaz részvettel enyhíti sebbzett szívét. A bizalom és szeretet kölcsönös volt köztük, mert viszont Kazincy is osztozott barátja sorsának minden kedvező és kedvezőtlen fordulatában; József napjára meg-megköszönti, a Szentgyörgyi családjában sűrűn előforduló halálesetek alkalmával szíveszerint vigasztalja.

De Kazincy nemcsak igaz barátot talált Szentgyörgyiben, hanem egy Nagy Gáborhoz hasonló műveltségu, de Nagy Gábornál is szélesebb elméjű tudóst, irodalom — ismerőt és nyelvbuvárt azonkívül egy társadalmi és tudományos kérdésekben erős meggyőződésű józan életű embert. Eppenséggel nem szokott meghódolni Kazincy véleménye előtt, sőt nyelv — és stilusjító lázaban hol komoly érvekkel tartóztatja vissza a sietve rohanástól, hol csipős, megjegyzésekkel szellemes írómával igyekszik a helyesebb utra téríteni. — Egyszer így trétalja meg Kazincyt, a ki a hajlás szónál szebb-

nek tartotta a hajlék-ot. „Nem hiszem — ugymond — hogy a méltóságos asszony karjai csak a hajlékok-ban fájának; fájnak biz azoknak hajlási még a szabad levegőn is.“ Másszor pedig a meggondolatlan ujtásokból és németességekből beállható veszedelemre azzal figyelmezteti, hogy levelének az első felét megrakja szándékos germánizmusokkal, szólván ilyenképen:

Egyenetlenül becsülnél engemet, ha magadnak behagynád esni (einfallen lassen), hogy én oly egy vántzu (einfältig) vagyok, hogy én a Magyar írásállítók (Schriftsteller) között, kik között Te igen feleső elővonódást fejezel meg (eine auf fallende behaupten), egy tündöklő mángorlót (eine glänzende Rolle) kívánnék stb. stb.

Ez a levél, amely 1804-ben kelt, előre sejteti velünk a híres Mondolat íróját, amelyben Szentgyörgyi ügyesen hordja össze a nyelvujtás legképtelenebb alkotárait, eltorzított szókat és idegenből ferditett kifejezéseket, hogy azokat egy nyelvujtó ajkára adva, a maguk fegyverével tegye a neologusokat csuffá.

Az ilyen nyelvi viták, csipkedések és szurdalások azonban nem zavarták a két, egymást igazán szerető és becsülő férfiú barátságát; a Csokonai nekrológja, a Csokonai tervezett sírfelirata is csak futó felhőket vont szívbeli vonzalmuk egére, úgy hogy még az Arkádia pörnek legádázabb napjaiban is egymást érik bizalomtól és nyájasságtól áradozó leveleik, azonfelül gyakran személyesen látogatják egymás házat és családját.

Az 1806. év tavaszán Kazincy végkép odahagyja Érsemjént, az irodalomtörténetben oly híressé vált Széphalomra költözik. A távolság mindinkább elválasztja Kazincyt debreceni barátaitól, a kiktől már az említett irodalmi harcok és a fokozódó ellenségeskedés többé-kevésbé úgy is elidegenítették. Kazincyt csak hamar új bizalmasok veszik körül, Berzsenyi, Szemere, Kölcsey jutnak szívéhez legközelebb, a debreceni kötelékek egymásután foszlanak szét; Kazincy sem barát, sem ellenség módjára nem érintkezik Debrecennel. Csönd, nem annyira a legyőzés, mint az elmaradottság csöndje teríti leplét Debrecenre, — körülbelül 1815-től 1830-ig.

Debrecen a forradalom előtt ez álmokóros állapotból kiemelkedik, a szabadságharcban politikai vállszerephez jut, az utóbbi évtizedekben nagy lépéseket tesz az irodalom és művelődés terén, de azért kérdés, hogy a nem professzió szerinti tudósok között, vagy a tudományt szakszerűen művelők sorában is van-e most olyan botanikus, olyan könyv és kéziratgyűjtő, olyan nyelvész három polgára, mint voltak száz évvel ezelőtt Kazincy barátai: Fazekas Mihály főhadnagy, Nagy Gábor ügyvéd és Szentgyörgyi József orvosdoktor.

Egyházmegyei gyűlés.

A nagybányai ev. ref. egyházmegye őszi rendes közgyűlését a szokott helyen, a színérváraljai ev. ref. templomban e hó 13-án tartotta meg Széll György, avasujvárosi lelkész, esperes és Helmeczy József, szatmári ügyvéd, em. gondnok elnöklete alatt. A gyűlést esperesbuzgó imádkozással nyitotta meg. Jegyzőkönyvhitelesítésre az elnökségen s a jegyzőkön kívül Tóth Móríc és Szabó József küldetett ki.

A világi aljegyzőségre beadott szavazatokat felbontó bizottság jelentéséből kitűnt, hogy a szűkebb körű szavazás alkalmából beadott 42 szavazat, melyből dr. Ajtai Nagy Gábor 20-at, dr. Helmeczy József 22-öt kapott s így utóbbit megválasztott jegyzőnek kijelentették.

Az időközi változásokról szóló jelentést Magos

Ferenc, e. m. papi főjegyző olvasta fel. Makay Elek, szatmárhegyi lelkész, Somogyi István, ombodi tanító és Meskó Jolán, avasujvárosi tanítónő megválasztása megerősített. A helytelenül vagy egyáltalán nem szavazó egyházak megbírságotlaltak, Soltész János, ombodi lelkész tanácsbírói állásáról lemondott. A lemondást elfogadta a közgyűlés és a szavazást elrendelte.

Helmezy József, gondnok arra buzdította az egyházakat, hogy iskolák rendbe hozása által vessenek gátat a rohamos államosításnak. Az iskoláknak a kívánt módon rendbehozására három évi haladékat kérnek a közigazgatási bizottságtól s az átalakításokra vonatkozó tervezetek az espereshez betérjendők. Ezen ügy tárgyalásánál a gondnok megjegyezte, hogy a kir. tanfelügyelő mintegy utazik a református iskolákra. (Pedig ezeknél nincs veszélyben a haza, míg az oláh iskolák? Ezekre tessék ügyelni! Szerk.)

Az egyházi törvények életbeléptetése tárgyában kelt egyházkerületi utasításokat és a debreceni egyházmegyének az egyházi tisztviselők által fizetendő egyházi adó tárgyában átküldött szövegét Magos Ferenc előadásában tárgyalta az egyházmegye.

A nagypaládi egyháznak templomépítésre az engedély elvben megadott, de felhívta a közgyűlés a nevezett egyházat, hogy a tervet és költségvetést a tavaszi közgyűlésre mutassa be. Ugyanezen egyház faeladási kérelmét szintén teljesíti az egyházmegye, de az eladás csak akkor válik jogerőssé, ha az egyházmegye hozzájárul.

A szatmárhegyi egyház ismét előhozakodott elszakadási kérelmével. Az egyházmegye a kérelmet elutasította. A szatmárhegyi magtár alapszabályzata megerősített.

Az erdődi fiókegyházban több, mint 30 református gyermek van, kik vallásos nevelésben nem részesülnek. Az egyházmegye utasítja az erdődi egyháztanácsot, hogy a gyermekek vallásos neveléséről, esetleg tanítói állás létesítésével is, gondoskodják s intézkedéséről a tavaszi közgyűlés elé tegyen jelentést.

A nagypaládi kántortanítói, a tiszaberki lelkészi díjlevél módosítás végett az illetékes egyházaknak vissza adatott. Az utóbbinak eszközlése Tóth Móríc és Szabó József tanácsbíró küldetik ki. A krassói tanító díjlevelen történt módosítás megerősített.

A mikolai faváltság ügyét helyben hagyta a közgyűlés.

Óry Tamás, lázári lelkésznek káplántartásra három évre engedélyt adott egyházmegye. Erre 5000 korona kongrua-segélyt kap.

Az apahegyi leányegyház tanítói lakás terve és költségvetése az esperesnek az építetű bizottsághoz utalás végett kiadatott.

Nagy Elek, kispaládi lelkész fellebbezése a presbyterium határozata ellen a közigazgatási bírósághoz utasított.

A sárközujlaki lelkész és egyház között létre jött egyezség pótlás végett vissza adatott.

A kispaleskei templom tervrajza és költségvetése az esperes utján az építetű bizottsághoz utasított.

Ezek után a segélyezésre ajánlásokat ejtette meg az egyházmegye.

Pár jelentéktelenebb ügy letárgyalása után három közigazgatási bírósági és egy fegyelmi bírósági ügy következett.

A közgyűlés után mintegy 60 terítékű ebéd volt. Kár, hogy a helyiség kicsiny volt ennyi ember számára.

KÜLFÖLD.

Német egyházi szemle.

Az utóbbi időkben a német egyházi élet meglehetősen csendes mederben folyik s feltűnő jelenségekről alig lehet beszámolni. Különben is az ugynevezett nagy egyházi gyűlések rendszeresen október és november hónapban szoktak megtartatni. Az ugynevezett „esetek” (Fälle) ma már oly gyakoriak, hogy nagyobb port már alig vernek. Az előbbi években már ismertem a Mauritz, Römer és Kálthoff-féle esetet. Fel kell említenem még itt a Korell és a Césár esetét: Korellt Königstadenben (Darmstadt mellett) birodalmi képviselőnek feléptették, de általános szótöbbséget nem kapott, sőt a pótválasztásra se jött be. Pártja aztán a pótválasztásra azt a jelszót adta ki, hogy szociáldemokratát kell választani. Korell egy fölhívásban vett bucsut választóitól a nélkül, hogy valami-féle jelszót kiadott volna. A választás napján elutazott. Természetesen szociáldemokratát választottak meg. A konzisztórium Korellt erős megrovásban részesítette azon okból, mivel magaviseletével a szociáldemokrata választását elősegítette. A tartományi zsinat ugy nyilatkozott, hogy ez az eset különféle elbírálás alá eshetik, de azért a megrovást Korellen hagyta száradni.

Césár wiesenthali lelkészt (Sachsen-Weimar) Dortmundba választották meg s lényeges kifogást a választás ellen nem is tettek. A münsteri konzisztórium előtt azonban mint külföldinek Colloquiumot kellett tennie. Itt aztán inquizitori módon hallgatták ki, hogy az egyházatn valamely pontjának nem mond-é ellent. Az eredmény az lett, hogy a megerősítést megtagadták. A presbyterium panaszával a felső egyházi tanácshoz fordult, a mely a konzisztórium mellett foglalt állást, bár a kollokvium formáját kifogásolta. Ezen ügyből kifolyólag éles hangok hallatszottak a kollokviumok ellen, a melyeket ma már teljesen el kellene törölni.

* * *

Az evangélikus szociális kongresszus május 22-én és következő napjain tartotta értekezletét Strassburgban. A rendkívül gazdag tartalmu gyűlés lefolyását szükségnek tartom legalább főbb vonásokban fölmutatni e lap olvasói előtt annyival is inkább, mivel nálunk ugy az irányadó egyházi körökben, mint a lelkészi értekezleteken igen csekély érzék mutatkozik a szociális reformok égető kérdésével szemben. Az evangélikus kongresszust Harnack berlini teológiai tanár, titkos tanácsos nyitotta meg. Beszéde méltó arra, hogy itt néhány gondolatot közöljek belőle.

„A program, a melyet hozunk, a régi s újabb megmagyarázásra nem szorul. Hogy miképen értjük az „evangélikus” és a „szociális” kifejezést, ismeretes. Azon meggyőződést, hogy a program bevált, abból meríthetjük, hogy gyűléseink látogatottak s ellenségeink legalább létezésünkkel kiengesztelődtek.

Ha az utolsó évre visszatekintek, szociális tekintetben legfontosabb esemény a többség változása a német birodalmi gyűlésen s a szociáldemokratia visszaszorítása. Az ugynevezett szövetségi pártok a Centrum örökébe léptek cum beneficio inventarii. Ezen inventariumhoz tartozik mindenekelőtt a szociális törvényhozás, a melyet tovább kell folytatni dacára azon nehézségnek, a melyeket a szociáldemokratia és a mun-

kások végtelen követelése idéznek elő . . . Bárcsak aztán a beszédek tettek is követnék; a jó akarat meg van ehhez, csak a helyes belátás hiányzik még s ezenkívül a törvényt előkészítő apparátus igen lassan mozog, a mi pedig könnyen a helyes időpont megválasztásának elhibázására vezethet. Nekünk már a B-nél kellene lennünk, holott bennünket még mindig az A tart fent . . . A kérdések kérdése, a nehézségek nehézsége: minő eszközök és utak találhatók, hogy a szociális szövetkezetek, a kényszer, a gyámkodás, a saját akarat feláldozásának mindjobban bonyultabbá való rendszere között a szükséges működési tér fenntartassék az erős tetteje, a bölcs bölcsessége számára. A ki a szociális kifejezés alatt a viszonyok egyöntetűségét érti, a legnagyobb miserabilismust készíti elő; így az ön maga felett rendelkező szabadságnak minden működési tere s minden lassanként triviális és zsarnoki lesz.

Minden nehézség lelkünk előtt áll: de ebből nem azt következtetjük, hogy a laisser-aller elvének hódoljunk. Sokkal inkább arra törekszünk, hogy megteremtjük a szociális jólét feltételeit, melyek a szabadságot nem nyűgözik le, kiépítsük a szociális egyenlőség rendszerét, a mely az individuumok értékét megbecsüli, a midőn más társadalmi rend talaján állunk, határozottan ellene vagyunk annak, hogy egy meghatározott hivatás érdekében közbelépünk. Sőt a mi érdekünk az, hogy fentartsuk még azokat az osztályokat is, a melyek jelenleg megnehezítik a szociális törvényhozás előhaladását. Mi nemzeti talajon állunk s ebben már ki van fejezve, hogy társadalmunk tagoltságát fennakarjuk tartani és hogy minden kérdést egy magasabb szempontból nézünk: ez a magasabb szempont pedig az egész népek és államának egysége, és ereje . . .*

Harnack beszéde után Hohenlohe helytartó megbizásából Mandel államtitkár üdvözölte a gyűlést a protestáns egyház nevében annak sokat emlegetett elnöke Curtius. A különféle üdvöző beszédek után Schulze tanár (Freiburg) értekezett a következő témáról: *Miveltetés és gazdaság. Az új német gazdasági politika az új német kultúra szolgálatában.* Ebben az értekezésben tudományosan fejtegeti Schulze, hogy a német nép az utóbbi időben mennyire eltávolozott azon eszményképtől, a melyet Kant, Schiller, Goethe állítottak fel a kulturális haladás útján. A Marx-féle elmélet, Nietzsche tagadása az altruistikus utilitarismusról, mind hozzájárultak ahhoz, hogy a haladás minden etikát nélkülözzen s csak a tömegre támaszkodjék, ne pedig az egyesekre. A kulturának legelső felada a népnevelés: ez a legelső szociál politikai eszköz. E mellett van nemzetpolitikai feladat is. E kettő nincsen ellentétben egymással. — Az értekezést követő vitában igen érdekes felszólalásokat tettek Baumgarten (Kiel), Troeltsch Heidelberg, Neumann lelkész, birodalmi képviselő. Valóban e kiváló szellemek vitáját nagy élvezettel olvassa ember, kár, hogy e lap szűk keretében nem lehet azt egész terjedelmében közölni.

Mintegy két órai szünet után Dr. Leoni értekezett. „A városoknak, mint munkaadóknak a feladatairól.“ A strassburgi viszonyok feltüntetése mellett gazdag anyagot szolgáltatott ezen feladat megoldásához. Ezen gyűléseken mintegy 1000 ember vett részt.

A következő nap május 23-án Wegener lelkész

* Ajánlom Harnack nagyfentosságu beszédének ezen néhány sorból álló idézetét azok figyelmébe, a kik a szabadság ideálját az ultrasocialismusban vélik föltalálhatni, a mely pedig éppen ellenkezőleg az egyes egyének cselekvési szabadságának megkötéséhez, a zsarnoksághoz vezet. V. I.

(Márs) olvasta fel értekezéseit ilyen címmel: *Az erkölstelenség leküzdése különös tekintettel az ifjúság védelmére.* Ezen értekezésben igen szépen fejtegeti Wegener, hogy az erkölstelenség leküzdésének nem csupán külső eszközei vannak: belsőleg már ugy kell teremtvé vagy átalakulva az embernek, hogy az erkölstelenségtől irtózzon. Az orvosnak nem kellene többé a hallgatóság köpenyébe zárkózni a nemi betegségeket illetőleg, sőt azokat fel kellene venni a ragályos betegségekről szóló törvénybe. Teljesen el kellene törölni az erkölstelen hirdetések és élelapok a varieté és cabaretek szentes előadásait, a hol a művészet és a sexualitás kulturhatalom, a mely méltán megérdemli, hogy vele foglalkozunk, hiszen teremtő hatalom is az egyuttal. Nem csak új testeket teremt, hanem új lelkeket, új időket. A sexualitás tehát az örökkön teremtő Istennek egyik organuma. Az embernél a sexualitás a szerelemhez van kötve, e nélkül állati ösztön az. A szerelem életközösség, azért a szabad szerelem nem érdemli meg ezt a nevet. A sexualis, teremtő szerelem helye a házasság, a család. A házasság szociális előfeltételei: korai házasságkötés, lehetőség, lakáskérdés. Erkölcsi feltételek: Tisztaság, őszinteség, természetesség. Ehez járulnak az individualis személyi feltételek. A gyermekek sexualis nevelése a szülők által a legerősebb gát ez erkölstelenség ellen. Ezek után aztán fejti ki Wegener, hogy a szép és tisztességes családi élet látása mily nemesítő hatással van az ifjúság erkölcsi képződésére.

Ezen beszéd contrareferatuma Weber asszony kezében volt, a ki a heidelbergi nemzet gazdaság meje. Ő nem ért mindenben egyet Wegenerrel. Mi ugymond a sexualis ösztön erős emelkedésének a korszakát éljük s ezért reánk nézve a házasság reformjának a kérdése igen fontos. Föl kell itt említeni különösen az elválás lehetőségét a bűnösség minden indokolása nélkül és a vadházasság eltűrését. Ha az állam eltűri a prostitutiót, úgy bármily alacsony legyen is ethikailag — nem szabad volna üldöznie a konkubinátusságot sem. A leányoknak meg kellene tagadniok a házasságot oly férfakkal szemben, akikkel hiányzik az akarat a nemi tisztasághoz. A régi kor asszonyi eszményképével szemben a midőn az asszonynak, ha gyalázatba eset, tünni és hallgatni kellett, szembe állítjuk azon asszony eszményképét, a kinek van bátorsága szemébe nézni a valóságnak. (Élénk helyeslés).

A vitában számosan vettek részt. Miután Harnack még egyszer reá tért a két értekezés közötti különbségre, a kongresszust bezárták.

(Folyt. köv.)

Veress István.

KÜLÖNFÉLÉK.

Épül a debreceni egyetem.

Csak a mult egyház kerületi közgyűlésen választott meg két új bölcsészeti tanár és jelentette ki a kerület még két újabb tanszék felállítására, iránti készségét, már is arról adhatunk számot, hogy egy újabb egyetemi tanszék alapja is összegyűlt. A nánási Soós Gábor féle kegyes

hagyomány kitermelte az első tanszék felállítására szükséges összeget s erről a hivatalos jelentés a Főiskola Gazd. Tanácsba be érkezett. A Tanács a maga részéről az egyházkerülethez terjeszti tel az örvendetes eseményt s így már a novemberi közgyűlés érdemileg is foglalkozni fog a debreceni egyetem tovább építésének munkájával. Ha lassan, ha akadozva is megindult a nagy vállalkozás, a két új bölcsészeti tanár is munkába állott és szépszámu hallgatójuk is jelentkezett. A jövő évben pedig csak a kilátásban lévő 3 új tanszék betöltésével a tanárképzés is megkezdhető leend. Épül a debreceni egyetem, felsőbb hatóságok, a tanári karok egyetértő fáradozásával, a közönség és Debrecen városa lelkes áldozatkészséggel emelik annak falait.

— Gyűlési idők. Tiszántuli református egyházkerületünk ez évi őszi közgyűlése november hó 20 és következő napjain fog megtartatni, — ezt megelőzik: nov. hó 5-én d. e. az egyh. ker. tanügyi bizottsági u. az nap. d. u. egyh. ker. pénzügyi, nov. hó 6-ik napján debreceni főiskolánk igazgató tanácsi gyűlései, végül a Nagytiszteletű Esperesi karnak november hó 18 és 19 napjain megtartandó előértekezletei.

— Az országos ref. papi egyesület szept. 18-iki gyűlésére kerületünkben jelentkezett lelkészek névsora: Arady Pál, Adorján Zoltán, Abaházi Lajos, Bogdán Lajos, Bay József, Berecky József, Dr. Balthazar Dezső, Bartha László, Boros Sándor, Bertalan Gábor, Biki Ferenc, Bugyi János, Bartha József, Bánoczy Endre, Ballagi Aladár, Bartók Béla, Bethlendi Sándor, Béltéki Albert, Bokor Sándor, Bihari Lajos, Barla Jenő, Bán József, Berey József, Batta Ferdinánd, Csánky Beni, Csak Máté, ifj. Cövek János, Csámfordi Ferenc, Cseh Zoltán, Darabos Sándor, Dávidházy János* Diószegi Mihály, Dávid Lajos, Erdős Ignác, Fekete József, Futó András, Gyarmathy Gábor, Gyarmathy József, Göncy József, Gulya György, Gyenge János, Garzó Gyula, Gönci Sándor, Gerzsenyi István, Győry László, Gacsályi József, Győry Lajos, Harsányi Pál, Halász Endre, Hamar György, Hézsér Gyula, Havas Gyula, id. Harsányi Sándor, Hunyady László, Jakucs Sándor, Juhász László, Kövendi Dénes, Karácsony Imre, Kiss Ferenc, Kölcei Zsigmond, Kovács Lajos, Kocsis József, Kone János, Korláth Gyula, Kazay Gyula, Kiss Sándor, Kone Sándor, Kalmar Ferenc, Kutas Bálint, Kallós Tivadar, Lacák Dezső, Lénárd Ede, Láncey Béla, Mészáros Lajos, Major Gyula, Muzsák Péter, Márk Ferenc, Madarász Imre, Makay Elek, Magoss Ferenc, Nagy Lajos, Nagy Lajos, G. Nagy Béla, Nagy László, Nagy Barnabás, Nagy Elek, Nanássy Imre, Nagy Elek, Nagy István, Nagy Lajos, Ozsváth Pál, Oláh Sándor, Pótor Dániel, Papp Gusztáv, Papp János, Paulinyi Károly, Pótor Elemer, Pap Imre, Rothe Lajos, M. Szabó Miklós, Sarkány Lajos, G. Szabó Mihály, Szabó József, Szabó Imre, Szolnoki Gerzson, Szőke József, Soltész László,* Szabó Antal, Szabó Lajos, Sütő Miklós, Sarkadi István, Szarka Tamás, Szondy Géza, Sütő Áron, Szabó Pál, Szigeti Elek, Szabó Lajos, Szikszay Zoltán, Simon Andor, Szemes László, Seress Ábrahám, Simon József, Sátor David* Szabó József, Szabó András, Sipos Károly, Szentgyörgyi Zsigmond, Soltész Elemér* Szabó János, Szekeres Sándor, Szük Sándor, Szigethy Gyula, Szabó Sándor, Sipos József, Szentmiklósy József, Szabó

Menyhért, Szabó Károly, Somogyi Lajos, Sarkány Kálmán, Selyebi Géza, Séra Ferenc, Sarkadi N. Imre, Szarka Károly, Tóth József, Tóth Gábor, Török Imre, Tariska Lajos, Tóth Lajos, Ungváry Gyula, F. Varga Lajos, Veress Géza, Vásárhelyi Zsigmond* Vadon Miklós, Veress Bálint, Varga Károly, Vértessy Mór, Varga Péter, Vigváry Mihály, Végh József, Zih Sándor, Holkó József, Konrád Géza, Csutoros Albert, Sarkadi Mihály Vince Ödön, Doma Gyula, Körössy Sándor, Marjay Péter, Végh József, Bányai László, Rác Gyula, Erdélyi Imre, Ilyés Mihály, Cyarmathy József, Kecskeméthy Ferenc, Jánosi Zoltán* dr. Ferenc Gyula. (A névsor nem teljes, a meg nem jelentek neve *-gal van megjelölve.)

— **Roma locuta.** A tiszáninneri kerület-őszi közgyűlése szept. 24-én kezdődött Sárospatakon. Ezen a közgyűlésen, ha a nagy politikai lapokban megjelent egy ugyanazon kézre valló tendenciozus tudósításoknak hinni lehet, olyan doldok történtek, a melyek valóságos Isitenkisértés számba mennek. Az még hagyján hogy a kerület a tanárikar többsége ellenére választott tanárt, ehhez joga volt. Ahoz azonban, hogy törvényeinket megsértse és ezek ellenére járjon el abban a perben, melyben épen a kerület és annak vezéremberei a felperesek, nem volt szabad. Ezt tette pedig a tudósítások szerint a közgyűlés, mely a sárospataki nagy perben a hatalom szavával döntött és a vele szemben álló felelet törvényen kívül helyezte. A tudósítás szerint ugyanis az egyházkerületi közgyűlés két egyházmegye indítványára elhatározta, hogy a bíróságnál igazságát kereső Zoványi Jenő felfüggesztessék, illetve erre az egyházkerületi bíróságnak utasítás adassék. Mindenképen nagy eltévelyedés és hiba. Mert ebben az ügyben nem illetékesek az egyházmegyék s nem illetékes maga a kerület sem, mint közgyűlés, hanem csak a kerületi bíróság, a mely ha szinte az egyházkerület tagjaiból alakul is, de a dolog természetére szerint egy tisztán csak a törvények szerint ítélő s mindenképen független testület. És mégis erre a testületre parancsolt volna rá az egyházkerület. És épen a tiszáninneri egyházkerület, mely a többiek felett a szabadság nemzeti eszmék és emberi jogok szabadalmazott hordozójaként büszkélkedett. De nem lehet ezeket elhinni s ezért mielőtt a dologhoz érdemlegesen hozzá szólnánk, megvárjuk a hiteles tudósításokat. Előre jelezzük azonban, hogy ha a közölt tények a valóságnak megfelelnek, a tiszáninneri egyházkerület a pert elvesztette, mert nem a mi törvényünk szerint járt el, nem a mi hagyományaink és alkotmányunk szerint ítél s határozatában nem a mi szellemünk szólalt meg, hanem Róma; Roma locuta!

— **Árpád.** A pusztaszeri téren ünnepet ültek a hazátalapító Árpád ezeréves emlékére azok a magyarok, akik a szerzett birtokot ma tartják és lakják. Magasz-

tos dolog ezer esztendő távolából visszatekinteni a kard és kormánygyeplő acélkaru tartóira, különösen a mai válságos napokban, mikor a jelen nem biztat elegendő reménnyel s az ember vagy előre, vagy hátra kénytelen nézni. A pusztaszeri ünnepet egy református tanár rendezte; meghívta a protestáns egyháznak minden püspökét. És csodálatos! amint halljuk, püspök egy sem jelent meg Pusztaszeren. Nem vád cz, csak a megtörténtek följegyzése. Azonban Debrecen sajtósági módon, lélekben, mégis kivette a maga nagy szerepét ebből a hatalmasabbnak remélt ünnepből. Az első balladát a mi kollégiumunk korán összetört fiatal költője: Nagy Imre dalolta Árpádról. Egy másik diákunk, a magyar nyelvnek zeneiségében, festőiségében kitűnő mestere, Miskolczi Kovács Gyula, Árpád siri álmát beszélt el Vörösmartyhoz sem méltatlan hangokon. Ez a görgeteges, gyönyörű zengésű, festőiségekben tobzódo rapszódia zugott el 1907-ben is a pusztaszeri sik felett. Egy debreceni fiatal deák szaván szólalt hozzánk ezeréve porladó párdueos Árpádunk. Komor viszhanját mintha a mi Rákóczi harangunk döngéné vissza koronként:

Nem érdemes szabadságra az a nép,
Mely elhagyá ős istenét, jogát!
. . . Szabadságot teremt a
Minden jogot legázoló elnyomás.
Mentől nagyobb e néptömeg bukása:
Annál nagyobb rá a föltámadás!

— **Nyilatkozat.** Az a kárörvendő szeretetlenség és sértő tapintatlanság, a melylyel némely tisztánnemi lelkészek belé szoktak avatkozni a sárospataki tanárok dolgaiba, tetőpontját érte el abban a becsület sértésben, a melyet ellenünk és részben távollévő, részben eltávozott több kollégánk ellen követett el a Sárospataki Ref. Lapok legutolsó számában Benke István hernádszentandrászi lelkész. A sajtópert megindítottuk ellene. Sárospatak, 1907. szept. 24. dr. Szabó Sándor, Zoványi Jenő, Rohoska József.

— **Levél a kolozsborsai tűzvészről.** Kedves Barátom! Becses Lapod 38-ik számában, egyházunk szerencsétlenségéről való rokonszenves megemlékezésedért fogadd legszivesebb köszönetünket. Bizony rettenetes napokat éltünk át. A papi telek mellett, felkörben, mintegy 8—10 méternyire pusztítottak a bős lángok. Emitt a fazsindelyes papiháznak, — amott 6—8 szekérnyi szalma és 13 szekérnyi széna kazlunknak, továbbá 15 szekérnyi tűzfáknak s a szalmafedelű istállóknak megmaradása valóban csodával határos. A tüzes szikrák záporként hullottak, a deszkakerítés itt is ott is lángot fogott, de a széliránynak némi változása, továbbá az áldozatul esett gyönyörű nemes gyümölcsfák sűrű lombozata, különösen pedig istenfélő népünknek az egyházi épületek megmentése körüli buzgó munkálkodása megakadályozták a pusztító elem átharapódzását. Egy egész héten át, előbb sűrűbben, majd ritkábban hol emitt, hol amott lobbot vetett a lappangó tűz. Legkésőbb hamvadt ki a templom mennyezete, melynek gerendázatát, a megujult füstgomoly láttára, a gyuladás után nyolcad napra, épen vasárnapi templomozás idején kellett lebontanunk s széthordanunk. Szomorú látványt mutat a cinteremben levő papi gyümölcsös. Lombok, ágak leperzselve, az ágakon téli almák sülvé még ma is jó részben száraikon, a finom téli körték egytől-egytig megsemmisültek. 3—4 szekérnyi nemes gyümölcs semmivé lett, — maguknak, a 20—25 éves életdus fáknak is vége. . . Papilakból rohamosan kellett mindent kiszórnunk, törésben, romlásban a kár tetemes, — könyvek, butorok másnapig a kert kukorica

vetésében szanaszét a zongora lábak nélkül az utca közepén heverték. De hálát adunk a Gondviselésnek hogy a nagyobb veszedelemtől megmenekedhettünk. Most a templon helyreállításán fáradozunk ámde 11.400 korona kárunkkal szemben a Foncieretől csak 4045 korona kártérítést kapunk, pedig a biztosítási kötvény keretében nagyon méltányosan járt el. Ily szomorú körülmények között jó szívekhez fordultunk és fordulunk segélyért. Szegény egyházam 323 lelket számláló gyülekezetünk 1878 főnyi oláhság mellett van hivatva közsegünkben a magyarság jövőjének biztosítására. Híveink a maguk részéről minden lehetőt megtesznek. De fájdalom kevesen és szegények vagyunk. Reménnyel tekintünk az anyaország felé. Kolozsborsa 1907 szept. 23. Tisztelő barátod Elek Lajos lelkész.

— **Kimutató.** A f. é. szeptember hó 1-én pusztított tűzvész alkalmával elhamvadt kolozsborsai ref. templom és torony újraépítésére befolyt kegyes adományokról. 1-ső közlemény. Váró Ferencz nyug. tanár adománya Nagyenyedről 50 korona, — Dr. Szilády Zoltán főgimn. tanár adománya Nagyenyedről 20 korona, — Ferenczy Endre főmérnök adománya Désről 10 korona, — Farkas Albert ref. theologus gyűjtése Nagyenyedről 1 k. 40 f. — Sárándi ref. egyház adománya 5 korona, — Felvinci ref. egyház adománya 10 korona, — Szászvárosi ref. egyház gyűjtése 10 korona, — Bácsy Gyula választói ref. lelkész gyűjtése 63 korona, — Nagyenyedi ref. egyház adománya 10 korona, — Révész Lajos ref. főgimn. tanár gyűjtése Debrecenben 8 k. 28 f. korona, — Gróf Bánffy György adománya Bonchidáról 50 korona, — Kolozsborsai ref. egyháztagoktól befolyt adományok: Báró Bánffy Ernő 500 korona, — özv. Gróf Eszterházy Jánosné szül. Gróf Mikó Julia 100 korona, — Gróf Teleky Ferenczné szül. Báró Bánffy Anna 100 korona, — Felszeghy Ferencz vasuti h. üzletvezető és édesanyja özv. Felszeghy Sámuelné 100 korona, — Elek Lajos ref. lelkész 50 korona. Alólírott napig befolyt adományok összege: 1093 korona 68 fillér. Fogadják a nemesszivü adakozók kised és szegény gyülekezetünk hálás köszönetét. Kolozsborsa 1907. szept. 23. A ref. egyház presbitériuma. S annak nevében. B. Bánffy Ernő egyházközségi gondnok. Elek Lajos lelkész.

* * *

Mult számunkban megemlékeztünk a kolozsborsai ref. egyház pusztulásáról. Erről a tűzvészről most egy közvetlen tudósítást is kaptunk, melyet egész terjedelmében azzal a kéréssel közlünk, hogy olvasóink a mi kerületünk egyháza a szegény kolozsborsai magyarok segítségére siessenek és a nagy megróbbaltatásra jutott gyülekezet lelkészét a megépítés munkájában támogassák. A mi Elek Lajos volt tanártársunknak a végzete az, hogy egyházakat építsen. Kolozsborsa a harmadik vagy negyedik egyház, melyben a Nehémiás és Esdrás tiszte vár reá. Épüljön meg vezetése alatt a magyarságnak ez a kis elpusztult temploma is.

— **Kazinczy Ferenc.** Vasárnap, 22-ikén, leplezték le Érsemjénben Kazinczy Ferenc mellszobrát, mellyel Fráter Loránd, a híres népdalköltő, ajándékozta meg szülőföldjét. Az európai, szabad gondolkozásu nagy magyarnak hódolt az egész ország; az Akadémia, a Kisfaludy és Petőfi társaság vezetésével minden irodalmi testületünk. Végh József érsemjéni református pap imádsága nyitotta meg az ünnepélyt; utánna Négysy László mondott tömör, komoly, emelkedett beszédet. Mikor a lepel lehullt, Paulay Erzsi, a Nemzeti színház művésznője lépett a dobogóra s szavalt a le Szávay Gyula kedves költeményét közvetlen hatással.

Időközben az ég elborult s a feltámadó vihar szele porfellebbe borította egész Érsemjént. A koszorúk le-tételében ezért támadt egy kis zavar. Mindenki sietett, emberek, koszorúk összetorlódtak. Hódolt a mester előtt a magyarországi szabadkőmivesek testülete is, akiknek koszoruját meg nem érdemelt támadással illette egy fiatal követ. Este Érmihályfalván hangverseny keretében Fráter Loránd adott elő magyar dalokat, a maga sajátos művészetével; Paulay Erzsébet szavalt, Miklós Elemér pedig verset mondott. A hangversenyt banket és tánc követte. Érdemes megemlíteni, hogy a nagy reformátor születése házában levő tábla így hirdeti emlékét: „Itt született Kazinczy Ferenc, a magyar műpróza hallhatatlan megalkotója.“ Furcsa ironiája a véletlennek, hogy éppen Kazinczyval kellett ennek megesnie, aki maga volt a helyesírás hibát nem szenvedhető bírja. A szép nagy telek pusztá, a hosszú magyar ház kihalt, laktalan; egy bérlő rak belé nemsokára gabonás zsákokat. Fülünkbe cseng Petőfinek Széphalomról irt felsőhajtása: „Ez volt tehát a muzsák egykori tanyája, hol most hasonbérő zsidó lakik?“ Szomorú, szomorú . . .

— **Az új éra.** A magyarság történetében beállott korszakos változás legalább ez ideig mindnyájunkra csatlódást hozott. Pedig lelkes dithyrambokkal köszöntöttük a megváltozott helyzetet. Hát persze a helyzet csakugyan is megváltozott még a tanárok választását is. Az állami gimnáziumokhoz be sem jut többé protestáns ember. Azt gondolnánk, hogy az egyetemeken másképp áll a dolog, és a kitűnőség, a tehetség ott felekezeti különbség nélkül érvényesül. Így kellene ennek lennie és így volt ez eddig, most azonban a megváltozott helyzettel, az új érában elég ha az ilyen erő az első helyen jelöltetik. Így jelölte a kolozsvári tud. egyetem első helyen a multkor dr. *Erdélyi Lajost* a magyar nyelvészeti tanszékre s így jelölt ugyan-csak a kolozsvári egyetem a statisztikai tanszékre illyefalvi *Vitéz Gézát* a sárospataki jogakadémiai tudós tanárát és így nevezte ki a miniszter mindkét esetben a Zolnait és Kenézt második helyen jelöltek, kétségtelen szintén tudós férfiakat. Vajjon nem azzal függ össze az új gyakorlat, hogy az első helyeken jelölt tudós férfiak véletlenül protestánsok voltak, az utóbbiak pedig szintén tudós férfiak, a kiknek ez a megrovás zokon ne essék katolikusok? S vajjon helyes-e ez a gyakorlat, mely a tehetségek sorát a kereszt levél alapján dönti el?

— **Hallgatók száma a debreceni akadémián.** A debreceni ref. akadémiára az 1907/8. tanévre beiratkoztak eddig: a) theologiai szakra I. évre 40-en II. évre 40-en III. évre 40-en IV. évre 32-en Összesen: 152-en B.) Jogi szakra I. évre 65-en II. évre 54-en III. évre 23-an IV. évre 12-en Összesen: 154-en. A gimnáziumba van 650 tanuló, a tanítóképezdén s az azzal kapcsolatos gyakorlóban 200: így kollegiumunk összes népessége 1156 föl rug. Ennyien tanul-

nak a debreceni főiskolában. Ezen kívül több ezer főre rug a Nyilvános Olvasó és Könyvtár közönsége.

— **Debreceni diákok győzelme.** A Magyar testgyakorlók budapesti nagy nemzetközi versenyén két első díjat nyertek a Debreceni Akadémiai Athletikai klub tagjai. És pedig a 100 yardos futásban győzött és országos bajnok címet kapott Kis István, az ötös súly dobó csapatok versenyében pedig Székelyhidi Béla, M. Zsoltáros István, Kovács Ödön, Igyártó Sándor és Terpei Béla vitték el az első díjat. Az egyéni versenyben is Székelyhidi győzött az eddigi bajnok Mudin István felett. Üdvözljük a régi diáktűzoltók jóhírét megújító akadémiai egyesületet és a győztes debreceni diákokat.

— **Megjelent.** Lelkipásztorkodás kapcsolatban a lelkipásztor belmissziói munkakörével. Pályadíjnyertes mű. Irta Csiky Lajos debreceni ref. theol. akad. tanár. Debrecen sz. kir. város könyvnyomda vállalata. A tiszántuli ref. egyházi értekezlet kiadványa e mű, melyet szerző „Az olyan hitszónok, a ki nem lelki pásztor is egyszersmind, hasonlít ahhoz a madárhoz, a melynek csak egy szárnya van. Bengel“ jelige alatt pályázott. Gondoskodtunk e munka bírálatáról, s jelezzük, hogy szerző szétküldte már azt. mint tagsági illetéket, az egyházi értekezlet tagjainak. Ára 3 korona, s egyelőre a szerzőnél rendelhető meg.

— **A Vasárnapi ujság** szeptember 22-iki számának illusztrációi a közelmúlt napok nevezetes eseményeire vonatkoznak: a nagyszalontai Arany-szobor leleplezése, a pusztaszeri Árpád-ünnepre, Linek Lajos és Pálya Károly műveinek kiállítására, a karinthiai nagy hadgyakorlatokra, a magyarországi hadgyakorlatokra stb. Szépirodalmi olvasmányok: Mikszáth Kálmán és Pekár Gyula regénye, Alba Nevis verse, Sully-Prudhomme egy verse Thaly Loránt fordításában, Sas Ede elbeszélése, Wharton Edith angolból fordított regénye. Egyéb közlemények: Sully-Prudhomme arcképe, Volf György szülőházának képe, Horvát Janka viszaemlékezései, tárcacikk a hétről s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, Közintézetek s egyletek, Sakkjáték, Képtalány Egyveleg stb. „Vasárnapi Ujság“ előfizetési ára negyedévre négy korona, a „Világkrónika“-val együtt négy korona 80 fillér. Megrendelhető a „Vasárnapi Ujság“ kiadóhivatalában (Budapest IV., Egyetem-utca 4. szám.) Ugyanitt megrendelhető a „Képes-Néplap“ a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre két korona 40 fillér.

Pályázat.

A szatmári egyházmegyébe kebelezett *csengerbagosi* egyház lelkészi állomására.

Javadalom: 42 hold szántó 14 hold legelő és nádló föld használata. — 8-öl tűzifa, termény, Szolgalmány és 668 kor. állami kiegészítés.

Az állomás 1908 febr. 1-én elfoglalandó, beruházás megtérítendő.

Pályázati kérvények lelkészképesítési és szolgalmi bizonyítványokkal, valamint püspöki igazolvánnyal folszerelve f. é. okt. 20-ig Biki Károly espereshez (Szatmár) beadandók.

Debrecen 1907 szept. 25.

Kiss Aron,
püspök.

Tartalom-jegyzék: Mindig előre. Jánosi Zoltán. — Az orsz. ref. papi egyesült akciója. Dr. Ferenczy Gyula. — Az új egyházi törvények végrehajtása. Antal G. bor. — Kazinczy debreceni barátai. Kardos Albert. — Egyházmegyei gyűlés. — Külföld. Német egyházi szemle. Veress István. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: *Dr. Ferenczy Gyula.*

Hajdumegyei Népbank mint szövetkezet.

Hetedik évtársulatát 1907. január elsején nyitja meg melybe tagok már most is és az év folyamán bármikor beléphetnek.

Az intézet tagjainak száma rövid három évi fenállása alatt 2400-ra emelkedett, a kik 13,000 törzsbetétre több mint 580,000 koronát fizettek be, mely összeg az évtársulat tartama alatt 1.700,000 korona tőkének felel meg.

A vidéki tagok befizetését megkönnyítjük azáltal, hogy a pénz beküldésére postatakarékpénztári befizetési lapokat díjtalanul adunk.

A törzsbetétek eddig megállapíthatólag 6/-ot jövedelmeznek.

Kölcsönöket a hét bármelyik napján utólag fizetendő legolcsóbb kamattal folyósít.

Kölcsönöket a negyedik évtársulatra már most adunk. Minden 10 korona kölcsön heti 50 fillérjével visszafizethető, melyben a kamat is befoglaltatik, tehát külön kamatot nem kell fizetni.

Kölcsönöket adunk: 1. A befizetett összeg $\frac{9}{10}$ erejéig kezesség nélkül. 2. Kezességi kölcsönöket egy vagy több elfogadható kezes jóállása mellett, még azon esetben is, ha azok nem szövetkezeti tagok. 3. Jelzálog kölcsönöket ingatlanokra való bekebelezés mellett. 4. Zálog kölcsönöket biztosítékul elfogadható értékekre.

Jelentkezések a negyedik évtársulatba való belépésre vagy kölcsön iránt, bármely nap délelőtt vagy délután az épület helyiségében Piac-utca 69. szám, az Ipar- és keresk. kamara épületében eszközölhetők.

Dr. Révi Nándor,
jogtanácsos.

Dr. Brukner Ernő,
elnök.

Ügyvezető választmány:

Dr. Ferenczy Gyula,
elnök.

Hegedüs Sándor.

Grósz Nagy Ferencz.

HEGEDÜS és SÁNDOR

prot. irodalmi könyvkiadóhivatalában Debreczenben 2 kor. havi részletfizetésre megrendelhető:

A legelső magyar protestáns egyháztörténet. (Képes diszmunka.)

Most jelent meg:

A MAGYAR EVANGÉLIOMI PROTESTÁNS EGYHÁZ TÖRTÉNELME

Farkas József, Kovács Sándor és Pokoly József közreműködésével

Szerkesztette: ZSILINSZKY MIHÁLY.

Könyvtári félbörkötésben 19 k. Közel háromszáz szövegképpel, tizenkét melléklettel és számos kézirathasonmással.

Megrendelő-lap.

Fizetendő Debreczenben.

HEGEDÜS és SÁNDORTÓL Debreczenben

megrendelem Zsilinszky, a magyarországi Protestáns egyház történelme című művet.

Előfizetési feltételek: Ezen mű ára 19 korona, fizetendő 2 koronás egymásután következő havi részletekben, szállítástól kezdődőleg, mindaddig, míg a teljes mű vételára törlesztve nincs. Jogositva van a cég az esedékes és le nem fizetett részleteket, a postaköltség hozzászámításával, a postai megbízás útján bevonni. A részletek be nem tartása a részletfizetési kedvezményt megszünteti és a mű teljes vételárát esedékessé teszi. A fizetett részletek által még ki nem egyenlített része a küldeménynek a szállító cég tulajdonát képezi. Per esetén a debreceni kir. járásbíróóság illetékes. Az üzlet elfogadása a cégnek fenntartatik. A fenti feltételek alapján ezennel megrendelem a fentebb jelzett munkát 19 korona vételárért, fizetendő a megrendelés keltétől kezdődőleg 2 koronás havi részletekben Debreczen a Hegedüs és Sándor cég pénztáránál.

Lakhely és kelet: Sajátkezű aláírás: .....

Állás: .....

Az illetéki díjjegyzék 30 tétele értelmében bélyegmentes. Olvasható aláírást kérünk.

Csodálatraméltó, nemes küzdelem történetének a vázolását tüzte ki feladatául ez az első magyar protestáns egyháztörténet, amely nemcsak hogy szép emléke az 1906-iki nagy történelmi esztendőnek, hanem kiegészítője a politikai történetnek is. Sőt, mivel a protestáns egyház, valamint a magyar nemzet változatos, eseményekben gazdag, fölemelő és magasztos története sokszor eggyé olvad a kettős küzdelemben, mivel mindkettőnek ugyanazok voltak a vezérei, harcosai, vértanúi, azért sok helyen egyik a másik nélkül meg sem érthető. Korszakos jelentőségűvé avatja még ezt a munkát az a tény, hogy az nemcsak a magyar evangéliumi protestáns egyház külső fejlődésének történetét hanem a belső életet is felöleli, kiterjeszkedik az egyházi élet, az iskolaügy és irodalmi élet ismertetésére is, aminek révén joggal tarthatjuk azt egy nevezetes történelmi korszak művelődéstörténetének is.

Orgona - Harmoniumok.

A gyönyörű hang, melyet a világhírű és elismert legjobb gyártmányu amerikai rendszernek elmés szerkezete elővarázsol, önmagának zeng dicséretet. 65 forinttól minden árban kapható.

Első magyar — villamos erőre berendezett — hangszergyár.

Stowasser J. cs. és kir. udvari hangszergyáros, a m. kir. zene-akadémia, színházak, művészek stb. szállítója

BUDAPEST, II., Lánchid-utca 5.

Továbbá ajánlja saját gyárában készült, elismert legkiválóbb minőségű összes huros-, vonós- és fuvó-hangszereit, szakértői és feltétlen szolid árak mellett.

Hangfokozó-gerenda
mely által bármely hegedű, gordonka beillesztése után sokkal jobb, erősebb és lágyabb hangot nyer. (Biztos siker.) Hegedűbe hangfokozó-gerenda 4 frt. Kezesség minden egyes hangszernél.

Legnagyobb gyár és raktár.

Saját találmányu (Rákóczi) Tárogató; általános elismert legjobb, mely tökéletes solo hangszerré általam konstruáltatott iskolával 35 forinttól feljebb.

Az összes hangszerek javítása különleges, szakszerű pontossággal, jutányos árban; kezesség minden egyes hangszernél. Árjegyzék minden egyes hangszerről külön, kívánatra bérmentve küldetik.

— Kivitel nagyban és kicsinyben.

Király balzsam

Köszvény és csusz ellen.

Legujabb gyógyszer.

Ezen balzsam legujabb gyógyszer úgy belsőleg, mint külsőleg mindenféle fájdalmak ellen. **Király-balzsam** készítményem mint házi szer szükséges, hogy minden háznál kéznél legyen, mert úgy belsőleg, mint külsőleg kitűnő hasznos szer.

Belsőleg gyomorfájásnál gyomorgöresnél csikarásnál, fejfájásnál azonnal hat s legjobb fájdalomcsillapító.

Külsőleg tekintélyes orvosok ajánlják **köszvény**nél **csuznál** továbbá meghűléseknél, fog és fejfájásnál pár perc alatt hat. Igen hasznos gyógyszer még szájvizhez cseppentve rossz lehellet szagtalanítására. 1 üveg 2 k 65 f. 3 üveg 6 kor. 65 fill. Utánvétellel bérmentve.

Magyar ember nem használ mást csak a híres

Hajdusági pedrót!!

mely legjobb bajusznövesztő és ápoló szer az összes bajuszpedrő készítmények között. Hatása gyors és biztos

Postán 3 dobozt 2 K. 15 fillérért. 6 dobozt 3 K. 65 fillérért bérmentve utánvétellel küld a készítő.

Grósz Nagy Ferencz

„Arany egyszervu“ gyógyszer-tára a hol mindnn bel- és külföldi gyógyszerkülönlegességek erdetti árakban szerezhetők be.

PONTOS ÉS
LEGJOBB

ÓRÁK

5 évi jótállás mellett! 5

= Egyházi szentedények =

urvacsora-kelyhek, keresztelő-kannák
medenczék és borkancsók

arany és ezüst ékszerek
evőeszközök, chinaezüst-disztárgyak

részletfizetésre is!

Javításokra és vidéki megrendelésekre különös gondot fordítok!

Árjegyzék 2000 képpel ingyen és bérmentve.

POLGÁR KÁLMÁN

műorás és ékszerész BUDAPESTEN VII. Erzsébet-körut 29 sz.
Az ev. ref. egyházak szállítója,

Pontos kiszolgálás; jutányos árak!

Baktai EGRY FERENCZ

== harangöntő ==
Kis-Gejőcz, Ungmegye.

A milleniumi kiállításon kitüntetve.

Hódmezővásárhelyen 1904-ben
== arany oklevelet nyert. ==

Ajánlja
harangöntő
műhelyét.

mely a legrégebb és a legjobb hírnevű az országban Teljes szavatosság mellett szállit

harangokat

bármely súlyban, nemetszőket feltétlenül viszavesz, a költségeket visszatéríti Árjegyzéket bérmentesen küld.

Nagyon sok előismerő irat.

Novotny Antal

harangöntőde és
vasharanglábgyár

Temesvár - Gyárváros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok ujröntésére, valamint új harangok és teljes harangsoportok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu új modern átlukasztott

harangjait

melyek felső részükön a hege-düéhez hasonló S alakú nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok,

mint régi modoruak. Ily szerkezetű 327 kgos harang hangban egyenlő 461 kgos régi modoru haranggal. Ajánl továbbá fogatható vertvas-koronákkal, régi harangok illetékel való ujr szerelését és vertvas-harang állványokkal.

Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. -- Az 1896 orsz. kiállításon milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

Debrecen. Fő-tér, a magy. kir. postával szemben.

Áruházában levő mindennemű öltönyök, színre, minőségre és olcsósgra nézve első helyen állanak.

Kizárólag csak a tulajdonát képező eredeti modelljeiszerint készült férfi- fiu- és gyermekruhák vannak raktáron.

Minden darab saját műhelyében, személyes felügyelete alatt készül.

Az ország minden nagyobb városaiban hatalmas fiók-telepek.

Alapított 1845-ben.

Mérték szerint külön osztály

ALAPÍTOTT 1845-ben.